МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра педагогіки

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри
_____ Т. О. Дороніна
(підпис) *(прізвище, ініціали)*
«___» _____2023 р.

Реєстраційний №_____
«___» _____2023 р.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ РИНКОВО-ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Магістерська робота
студентки групи: ОПНм-22
ступінь вищої освіти: «магістр»
спеціальності: «011 Освітні, педагогічні науки»
Бережної Поліни Андріївни

Керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Потапенко О.Б.

Оцінка:
Національна шкала_____
Шкала ECTS_____ Кількість балів_____
Голова ЕК_____ _____
(підпис) *(прізвище, ініціали)*
Члени ЕК _____ _____
(підпис) *(прізвище, ініціали)*
_____ _____
(підпис) *(прізвище, ініціали)*
_____ _____
(підпис) *(прізвище, ініціали)*
_____ _____
(підпис) *(прізвище, ініціали)*

Кривий Ріг – 2023

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, *Бережна Поліна Андріївна*, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(підпис)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ……..4

ВСТУП……5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ РИНКОВО-ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ…….9

1.1. Визначення в науковій літературі досліджуваних у магістерській роботі понять……9

1.2. Проблеми переходу від централізованої до децентралізованої системи освіти……18

1.3. Особливості роботи педагогів в умовах ринково-децентралізованої системи освіти…….27

Висновки до першого розділу…….33

РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ РИНКОВО-ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ……37

2.1. Проблема готовності майбутніх педагогів до роботи в умовах децентралізованої системи освіти (на основі вивчення зарубіжного досвіду)……37

2.2. Підготовка майбутніх педагогів до роботи в умовах децентралізованої системи освіти (на прикладі кафедри педагогіки Криворізького державного педагогічного університету)……54

Висновки до другого розділу……..60

ВИСНОВКИ……63

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..67

ДОДАТКИ……73

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДОП – державна освітня політика

ЗВО – заклад вищої освіти

ЗСО – заклад середньої освіти

ЄС – Європейський Союз

МОН України – міністерство освіти та науки України

НУШ – Нова українська школа

ОТГ – об’єднана територіальна громада

ТГ – територіальна громада

ВСТУП

Сучасне життя за умов демократії, ринкової економіки, інноваційних науково-інформаційних технологій стає невідворотною перспективою. Все це зумовлює зростання ролі освіти в житті окремої людини та всього суспільства. Але, з іншого боку, піднесення освіти до вирішального фактора розвитку суспільства зумовлює потребу її модернізації у площині забезпечення якості освітніх послуг.

В умовах глобалізаційних процесів сучасного світу, взаємопроникнення ринків праці та інтернаціоналізації національних економік освіта все більше розглядається як своєрідний ключ до економічного процвітання суспільства, як потужна рушійна сила науково-технічного прогресу та важлива складова індивідуального успіху.

Становлення і подальший розвиток української державності, інтеграція в європейський освітній простір, побудова громадянського суспільства з категоричною відмовою від тоталітарних методів управління передбачають загальну орієнтацію суспільства на децентралізацію, розробку та впровадження демократичних моделей його розвитку. Децентралізація управління системи освіти становить фундаментальну основу побудови громадянського суспільства.

Основною проблемою реформування національної системи освіти стає зміна засад управління та запровадження державно-громадської моделі та громадського самоврядування. Як свідчить досвід європейських країн, за умови зміщення акцентів управління з державних на громадські відбувається системна гармонізація державно-громадського управління і виробляються принципово нові підходи до реформування системи освіти.

У переважній більшості європейських країн децентралізація стала однією з пріоритетних цілей державної освітньої політики, оскільки реалізація таких основних її завдань, як якість, справедливість і ефективність стає все більш складною проблемою. Крім того, освітянської спільнотою визнається, що надзвичайно важливим державним завданням залишається підвищення

відповідальності, обліку і контролю у сфері забезпечення якості наданих освітніх послуг.

Реальна пріоритетність освіти має визначатися двома факторами:

- суспільством і державою;
- освітянською спільнотою.

З точки зору суспільства, освіта представляє собою національне багатство, вона входить до головних пріоритетів державної політики. А головним завдання освітянської спільноти є зосередження основної уваги на розробці конструктивних пропозицій і програм щодо оновлення та розвитку освіти.

Теоретико-методологічне значення для розуміння й усвідомлення проблем державної освітньої політики, механізмів державно-громадського управління системою освіти мають наукові праці В. Андрущенка [1], С. Гончаренка [8], А. Джурила [53], Л. Гриневич [9], І. Зязюна [17], В. Кременя [13], С. Ніколаєнка [29], В. Супруна [49].

Методологічним і концептуальним засадам підготовки майбутніх фахівців у галузі освіти значну увагу приділяли А. Каленський [19], Т. Кристопчук [23], А. Сбруєва [51], С. Сисоєва [42].

Проблему комерціалізації освіти у своїх працях висвітлювали І. Поступна [36], О. Хомерікі [57].

Актуальність даної проблеми зумовила вибір темою магістерської роботи **«Формування готовності майбутніх педагогів до роботи в умовах ринково-децентралізованої системи освіти».**

Тему магістерської роботи затверджено на засіданні кафедри педагогіки Криворізького державного педагогічного університету (протокол № 3 від 27 жовтня 2022 р.) та вченою радою фізико-математичного факультету Криворізького державного педагогічного університету (протокол № 3 від 03 листопада 2022 р.).

Мета дослідження полягає у теоретичному вивченні особливостей формування готовності майбутніх педагогів до роботи в умовах ринково-децентралізованої системи освіти.

Мета магістерської роботи зумовила постановку таких її **завдань:**

1. Визначити науково-педагогічний зміст використаних у магістерській роботі понять.
2. Схарактеризувати особливості переходу від централізованої до децентралізованої системи освіти.
3. Розглянути систему формування готовності студентів педагогічних закладів вищої освіти до роботи в умовах ринково-децентралізованої освітньої системи.
4. Проаналізувати можливості та умови вдосконалення підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах ринково-децентралізованої системи освіти.

Об'єкт дослідження – ринково-децентралізована система освіти.

Предмет дослідження – особливості підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах ринково-децентралізованої системи освіти.

Для розв'язання поставлених завдань ми використовували такі **методи дослідження:**

– загальнонаукові: **(***аналіз, систематизація, узагальнення*) дозволили системно опрацювати матеріали дослідження і сформулювати його висновки;
– конкретно-наукові: *метод порівняльного аналізу* сприяв уточненню понятєво-термінологічному апарату дослідження; *метод теоретичного аналізу* наукових джерел і навчально-методичної літератури дозволив розкрити можливості формування готовності майбутніх учителів до роботи в умовах ринково-децентралізованої системи освіти; *проблемно-пошуковий метод* виявив наявні проблеми формування готовності майбутніх учителів; *емпіричні методи* дозволили оцінити стан підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах децентралізованої системи освіти.

Практична значущість дослідження полягає в можливості використання фактологічного матеріалу магістерської роботи, узагальнених висновків у викладанні навчальних дисциплін «Загальна педагогіка», «Державна освітня політика України», при написанні курсових, дипломних і магістерських робіт.

Джерельну базу дослідження становлять: нормативно-правові акти, що визначають підготовку майбутніх учителів до роботи в умовах ринково-децентралізованої системи освіти; науково-педагогічні видання, які містять публікації, що висвітлюють проблему дослідження.

Апробація результатів дослідження здійснювалась під час участі на науково-практичних конференціях і семінарах:

Публікації. За матеріалами дослідження в збірнику «Педагогічне Криворіжжя: педагогічний альманах» було опубліковано статтю за темою «Польський досвід реформ в галузі освіти» [2].

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 80 сторінок, із них 67 сторінок основного тексту. Список використаних джерел містить 57 позицій.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ РИНКОВО-ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

1.1. Визначення в науковій літературі досліджуваних у магістерській роботі понять

Важливою складовою сучасної філософії модернізаційних процесів в системі освіти, на думку В. Андрущенка, є демократизація управління освітньою галуззю, прозорість прийняття управлінських рішень, фінансування, а також перспективне планування. Модернізація управління освітою передбачає, насамперед, його децентралізацію, що успішно реалізується в освітніх системах передових країн світу. У Європейському звіті про якість шкільної освіти децентралізація визначена як одна з п'яти ключових проблем майбутнього. Тут говориться, що зміщення акценту в процесі прийняття рішень на рівень школи є важливою суспільно-політичною стратегією, яка викликана неспроможністю держави адекватно реагувати на освітні потреби людей [1, с. 9].

Як було зазначено в Стратегії розвитку національної системи освіти на 2012 – 2021 роки українська освіта повинна була формуватись відповідно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам, вимогам переходу від індустріального суспільства до постіндустріальної цивілізації, що мало забезпечити сталий розвиток України в першій половині XXI століття, поетапне інтегрування національної системи освіти в європейський і світовий освітній простір [47].

У сучасних умовах воєнного стану, як зазначає міністр науки і освіти Оксен Лісовий під час обговорення Стратегії розвитку освіти і науки до 2030 р., одним із головних завдань української освіти є повне й остаточне переосмислення радянських «шкільних просторів». Сучасна українська школа більш позитивно впливає на всіх учасників освітнього процесу, особливо на учнів, які стають більш упевненими у собі, допитливими та відкритими [48].

Сьогодні Україна отримує унікальний досвід, якого не має в жодній іншій країні світу, відзначив міністр освіти і науки. Особливо це стосується питань військової підготовки, цивільної оборони та розвитку інформаційних технологій. Українські інноваційні розробки в галузі цифрових технологій переймають багато інших країн. Тому в майбутньому розвитку освіти і науки на нас чекають інноваційні методики навчання, використання цифрових технологій, підтримка підприємницького мислення і розвиток мовних навичок [48]. Тому, можна зробити висновок, що українську освіту чекає глибинна модернізація та радикальна трансформація. Особливо це стосується переходу до ринково-децентралізованої системи освіти, де нам просто необхідний досвід зарубіжних країн для його творчого запозичення та використання вже апробованих інновацій.

С. Сисоєва вказує на характерні особливості освіти та на її здатність здійснювати суттєвий вплив на розвиток суспільства. На думку С. Сисоєвої, освіта спроможна перетворювати і цілеспрямовано змінювати життя суспільства, зберігаючи у ньому значущі для людини цінності та ідеали. Освіта визначає генеральну стратегію розвитку суспільства та формує умови його розвитку, Саме ця перетворювальна здатність освіти спрямована на формування нового мислення людей, змінення менталітету всієї нації. У такому контексті освіта виступає як один із найбільш потужних засобів впливу на розвиток суспільства [42].

В європейських країнах історично сформувалася відносна схожість систем освіти, яка виражена у таких фундаментальних принципах:

- забезпечення базових принципів освіти – рівності і свободи;
- визнання ліберальної ідеології яку представляють загальні цінності – свободи совісті та свободи освіти;
- забезпечення права кожної людини на освіту, що передбачає зв’язок рівності, обов'язковості і безоплатності освіти;

- визнання освіти як абсолютної цінності для суспільного розвитку, що передбачає запровадження обов’язкової освіти для всіх і продовження термінів обов'язкової освіти [52, с. 257].

На думку С. Гончаренка, освіта – це духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також процес виховання й формування особистості людини [8, с. 241]. Енциклопедичний соціологічний словник визначає освіту як сукупність систематизованих знань, вмінь і навичок, отриманих індивідом самостійно, або в процесі навчання в спеціальних навчальних закладах. За означенням Генеральної конференції ЮНЕСКО: «Освіта – це процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, при якому вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання» [8, с. 241].

У науково-педагогічній літературі дається кілька визначень поняття «освітня політика»:

- найважливіша складова політики держави, інструмент забезпечення фундаментальних прав і свобод особи, підвищення темпів соціально-економічного й науково-технічного розвитку суспільства;
- політика, спрямована на стабільний розвиток та ефективне функціонування системи освіти. Вона має на меті забезпечити суспільство знаннями, необхідними для його сталого розвитку;
- сфера діяльності, з суспільними відносинами між соціальними групами щодо передачі новим поколінням соціального досвіду і трансляції культури;
- складова частина державної політики, сукупність теоретичних ідей, цілей і завдань, практичних заходів щодо розвитку освіти [22, с. 12-13].

Однією з найгостріших проблем сучасної освіти, яка значною мірою визначає перспективи її розвитку у 21-му столітті, є проблема пошуку розумного балансу між централізацією та децентралізацією освітніх стратегій та освітніх систем. При всьому розмаїтті моделей управління освітою, вважає В. Хоменко, всі вони зводяться до двох історично сформованих систем –

централізованої та децентралізованої. «Централізація» – це зосередження керівництва та управління в єдиному центрі. На відміну від централізації, «децентралізація» – це система управління, яка передбачає перехід частини функцій центральної влади до органів самоуправління [56].

Децентралізація, як вважає В. Андрущенко, є засобом переносу політичних дебатів про якість освіти на нижчі щаблі освітньої системи. Питання в тому, що надання більших повноважень органам місцевого самоврядування (територіальним громадам) фактично означає перекладання на них відповідальності за визначення того, що вони розуміють під якістю освіти. Процес децентралізації в державні освітній політиці часто розглядається як позитивний і неминучий, але поряд з цим як такий, що породжує свої проблеми. Оскільки саме держава несе головну відповідальність за забезпечення якості шкільної освіти, потрібна гарантія, що така система дійсно сприяє реалізації даної цілі [1, с. 10]. Український педагог вважає, що децентралізація освіти веде до поглиблення різниць в стандартах шкільної освіти на місцях.

А. Джурило аналізує поняття «децентралізація» в різних галузях наук:

- в економічному тлумаченні децентралізація визначається як передавання повноважень і обов’язків з ухвалення рішень із центру в інші організації;
- у межах державного сектора децентралізація означає ухвалення рішень не центральним урядом, а місцевими і регіональними органами влади;
- у конституційному праві децентралізація трактується як передача з центру на місця частини функцій і повноважень центральних органів держави;
- з точки зору психології децентралізація пояснюється як механізм подолання егоцентризму особистості, основу якого складає здатність суб’єкта до прийняття ролі іншої людини;
- децентралізація в сфері освіти визначається як система управління, за якої значно розширюється коло повноважень «нижніх» органів управління за рахунок «вищих» [53, с. 32].

Досліджуючи проблему децентралізації управління освітою в Польщі, українська дослідниця Л. Гриневич зазначила, що практика переходу багатьох країн світу до демократичної організації суспільства супроводжується пошуками варіантів управління освітою, які б найбільш ефективно забезпечували підтримку місцевих громад. Саме тому зарубіжні країни поступово відмовляються від централізованого управління освітніми системами і передають відповідальність за роботу мережі закладів освіти органам місцевого самоврядування. На думку Л. Гриневич, цей процес називається «децентралізацією управління освітою» [53, с. 29].

Ми можемо зробити висновок, що в розумінні більшості дослідників поняття «демократизація суспільства» і «децентралізація системи освіти» є взаємопов'язаними, вони виступають провідними чинниками і потужними факторами суспільного розвитку.

Децентралізація представляє собою передачу прав на прийняття рішень органам, які не перебувають в ієрархічному підпорядкуванні центральним органам влади і які обираються зацікавленими громадянами [54, с. 59]. Доцільно зазначити, що в Україні вперше децентралізація згадується в Конституції Української Народної Республіки від 29.04.1918 р., у якій зазначалося, що, «не порушуючи єдиної своєї влади, УНР надає своїм землям, волостям і громадам права широкого самоврядування, дотримуючись принципу децентралізації» [21].

Централізована система управління освітою, з одного боку, сприяє створенню освітніх стандартів, зміцнює культурне почуття єдності в суспільстві, але з іншого – посилює авторитарні тенденції в освіті, обмежує ініціативу педагогічних працівників і місцевої адміністрації, нав'язує надмірну одноманітність форм і методів управлінської роботи, ускладнює пошук інноваційних рішень [56]. Ці недоліки централізованих освітніх систем успішно вирішують шляхом децентралізації освіти.

Як вважають польські дослідники М. Гербст і Я. Герчинський, під децентралізацією зі збереженням сильної автономії школи можна розуміти таку

модель управління в освіті, у якій провідну роль відіграють сильні, автономні школи. Директори таких шкіл мають широкі повноваження у сфері управління навчально-виховним процесом і школою. Така модель ґрунтується на уявленні, що завдяки щоденному спілкуванню з місцевими громадами педагогічні працівники краще розуміють специфічні потреби та інтереси учнів, їхніх батьків і здатні обирати такі технології, форми, методи та засоби навчання, які найкраще їм підходять. Відповідного до цього підходу, автономні школи також здатні більш оптимально використовувати свої ресурси, зокрема, творчі напрацювання навики окремих педагогів. Можна бути впевненим, що найкраще оцінити уміння педагогів і оптимально використовувати ресурси школи на користь учнів може більш самостійний і незалежний у своїх діях директор закладу [7, с. 1].

На думку В. Супруна, в державному управління освітою можна виділити три рівні:

1. *Вищий*, який представлений Верховною Радою, Президентом і Кабінетом міністрів. На цьому рівні розробляються засади державної освітньої політики, приймаються закони, затверджуються загальнодержавні програми розвитку освіти.
2. *Центральний,* до якого відносяться МОН, інші установи, які приймають участь у формуванні державної освітньої політики, розробляють концепції, прогнози, проєкти цільових державних програм розвитку освіти.
3. *Місцевий* (місцеві держадміністрації, виконавчі органи місцевих і районних у містах рад, які відповідають за реалізацію державної освітньої політики) [49, с. 191].

За певних історичних умов, як вважає В. Хоменко, централізація влади може бути надзвичайно ефективною. Але майже завжди надмірна централізація призводить до зловживань та ігнорування нагальних потреб громадян та їх груп. Одночасно можна стверджувати, що при неправильному використанні децентралізація може призвести до нецільового використання грошових

ресурсів [56]. Мета ефективної системи управління освітою, на нашу думку, полягає в оптимальному поєднанні державних і громадських засад, що дозволяє враховувати інтереси як особистості, так і суспільства.

Децентралізація в галузі освіти спрямована на передавання частини центральних функцій (делегованих повноважень) в управлінні освітою місцевим територіальним громадам. У Законі України «Про територіальні громади» сказано, що «територіальна громада» (ТГ) – це жителі, які об'єднані постійним проживанням у межах даної території (села, селища, міста), що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр [15].

Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [15].

Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст [15].

«Делеговані повноваження» – це повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, які передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад [15].

Місцеве самоврядування, згідно із Законом України «Про територіальні громади», в Україні здійснюється на принципах: народовладдя, законності, гласності, колегіальності, поєднання місцевих і державних інтересів, виборності, правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених цим та іншими законами, підзвітності та

відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб, державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування, судового захисту прав місцевого самоврядування рад [15].

Порівняльний аналіз розподілу повноважень між рівнями управління в сфері освіти в країнах з різним рівнем економічного і політичного розвитку дав змогу виявити, що постіндустріальні країни з високими соціально-економічними показниками характеризуються більшим рівнем децентралізації управління освітою, ніж країни, що розвиваються, або недавно здобули свій суверенітет [23, с. 113].

Підготовка майбутніх педагогів до роботи в умовах ринково-децентралізованої системи освіти передбачає формування готовності до виконання своїх професійних функцій.

Поняття «готовність» – це психолого-педагогічна категорія, що відображає певний стан особистості, яку в науковий обіг ввів радянський дослідник Б. Ананьєв ще в 50-х рр. минулого століття.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови Т. Бусела поняття «готовність» розуміється як «стан готового; тобто бажання зробити що-небудь» [4, с. 194]. У психологічному словнику готовність до певної дії визначається як стан мобілізації (зосередження) всіх психофізіологічних систем людини, що забезпечує ефективність виконання певних, заздалегідь визначених дій. Термін «підготовка», тобто процес, який приводить до готовності, визначається у сучасній українській мові як «запас знань, навичок, досвід, набутий у процесі навчання чи практичної діяльності» [41].

У сучасних педагогічних дослідженнях «готовність» – це стійкий цілісний інтегративний стан особистості викладача, що забезпечує його залучення у підготовку і реалізацію кожного етапу педагогічної діяльності [19, с. 177].

У контексті визначення поняття «педагогічна готовність» деякі дослідники (В. Свистун, Т. Мельничук) вважають, що готовність, як складна динамічна структура, включає такі компоненти:

- мотиваційний;
- орієнтаційний;
- операційний;
- вольовий;
- оцінний [19, с. 177].

У сучасному психолого-педагогічному словнику ми можемо знайти поняття «готовність до інноваційної педагогічної діяльності», яке розглядається як інтегративна якість особистості, що є результатом інноваційної підготовки та характеризується сформованістю в особистості майбутнього педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, технологічної грамотності, здатності до творчості та рефлексії. Готовність також є регулятором та умовою успішної професійної діяльності, спрямованої на створення, запровадження і розповсюдження освітніх новацій [50, с. 79].

В. Андрущенко стверджує, що освіта сьогодні ставить перед собою нове завдання – сформувати в учня вміння вчитись. У шкільній освіті сьогодні домінують такі тенденції, як формування своєрідного базового мінімуму системи знань, на якому вибудовується подальший комплекс знань, умінь, навичок, компетентностей; формування цілісного сприйняття світу; оновлення змісту традиційних дисциплін; запровадження нових нормативних і спеціальних курсів [1, с. 8]. На думку українського педагога, саме компетентнісний підхід у сучасній освіті є визначальним і вирішальним, а формування соціально важливих компетентностей дозволяє вирішувати питання підготовки підростаючого покоління до дорослого життя [30].

Поняття «компетентність» у науково-педагогічній літературі розкривається як динамічна рухова комбінація знань, способів мислення, поглядів, умінь, навичок, цінностей, а також інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну діяльність. Ключовими компетентностями називаються здатності, яких кожен потребує для успішної особистої реалізації, активної громадянської позиції, соціальної

інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя [30, с. 10].

На думку академіка І. Зязюна, компетентність можна схарактеризувати як здатність педагогічного працівника успішно вирішувати професійні задачі, що вимагає наявності реальних знань, умінь, навичок і практичного досвіду. Компетентність виявляється у практиці професійної діяльності як системна характеристика і має чітко визначену структуру. Вона має кількісний вимір, зокрема з допомогою виокремлення рівнів. Професійно-педагогічна компетентність відбиває готовність і здібність особистості професійно виконувати свої педагогічні функції згідно із прийнятими у суспільстві нормативами і стандартами [17]. Саме тому, ми вважаємо, що поняття компетентності має конкретно-історичну визначеність і може оцінюватися лише у практичній діяльності людини.

1.2. Проблеми переходу від централізованої до децентралізованої системи освіти

У світовому досвіді є багато прикладів ефективного управління освітою з боку держави і суспільства. У країнах, де суспільство дійсно виявляє зацікавленість питаннями розвитку освіти, а держава належним чином дбає про створення та функціонування різнобічних умов освітньої галузі, відбувається неухильний поступ уперед. Тобто, ми можемо стверджувати, що об'єднання зусиль держави і суспільства в розвитку освіти слугує своєрідним гарантом їх сталого прогресу.

Специфічною особливістю української системи освіти тривалий час залишається її зумовленість історичним чинником, за яким наша країна століттями перебувала під владою тоталітарних держав. А це в свою чергу зумовило створення жорстко централізованої системи освіти, яка мала відповідати пануючій ідеології та забезпечувала її потреби. Так у минулому столітті радянська система освіти була вкрай заідеологізована і, на думку Г. Ващенка, в основному мала на меті просування ідеалів радянського

(соціалістичного) способу життя й нав'язування утопічних ідеологічних стереотипів при повному ігнорування національних інтересів українського народу.

Якщо порівняти соціалістичну та ринкову системи освіти, то слід зробити висновок, що в умовах першої з них держава фінансує переважно заклади та установи, які можуть бути тільки державними. У ринковій моделі батьки самостійно шукають ресурси, щоб сплатити за отримання якісної освіти. Доступність такої освіти досягається через її прозорість, різноманітність способів здобуття освіти, а також через здорову конкуренцію на ринку освітніх послуг [36, с. 2]. Ринкова система освіти створює умови для максимальної відповідності освіти ринкам праці, що відповідає інтересам і суспільства, і держави. Практика розвинутих країн переконливо доводить, що в сучасному глобалізованому світі наука й освіта все більше виступають найбільш ефективними структурними чинниками сучасної економіки [42].

Адаптація освіти до нинішньої ринкової економіки вимагає особливих зусиль. Для цього потрібно не тільки впоратися із завданням переходу від властивих адміністративній економіці способу мислення і знань до тих, які потрібні в умовах ринкової економіки, а й адаптувати систему до нової глобальної економіки або економіці знань [52, с. 258].

Так, наприклад, у США існує два типи децентралізованої моделі управління вищою освітою:

- перший тип, коли керівництво здійснює консультативно-координуючі ради;
- другий – керівництво здійснює регулюючо-координуючі ради.

У науковій літературі можна знайти дві моделі управління вищою освітою:

- модель державного контролю;
- модель державного нагляду.

Модель державного контролю системи вищої освіти демонструє набагато меншу придатність для інновацій і трансформацій освіти, оскільки надмірний

зовнішній контроль неодмінно підриває здатність ЗВО продукувати й поширювати знання. Модель державного нагляду надає більшу професійну автономію закладам вищої освіти у вирішенні фінансових й навчально-організаційних питань, що дозволяє їм швидко реагувати на організаційні зміни та інновації [36, с. 3].

Відмінності в стратегії й тактиці освітньої політики можна зобразити у вигляді таблиці. Таблиця 1.1.

Модель державного контролю	**Модель державного нагляду**
Монополія держави на освіту.	Роздержавлення освіти.
Централізація процесу прийняття рішень та жорсткий контроль за вибором освітньої політики та її втіленням у життя.	Децентралізація управління; чітке розмежування функцій між центральними, регіональними і місцевими органами управління, органами місцевого самоврядування.
Система управління ігнорує регіональні особливості та максимально обмежує ініціативу місцевих органів управління	Урахування громадської думки, прозорість розроблення, експертизи, апробації прийнятих управлінських рішень
Заохочення авторитарних тенденцій в управлінні системою освіти	Поєднання державного і громадського контролю за системою освіти
Відсутність конкуренції	Конкуренція на ринку освітніх послуг

Також можна стверджувати, що децентралізована система освіти має не лише суттєві переваги, але й деякі не менш важливі недоліки. Фахівці вказують, що надмірна й некерована з боку держави децентралізація системи освіти може призвести до зростання розриву між якістю надання освітніх послуг у різних регіонах, загострення проблем соціальної рівності та доступності освіти. Внаслідок цього децентралізація може призвести до виникнення побічного ефекту – збільшення розриву між багатими та бідними.

С. Сисоєва вважає, що освіта за своєю природою є доволі консервативним інститутом держави. Тому необхідність модернізації освітньої галузі викликають саме суспільні зміни, а не навпаки. Стратегія модернізації

української освіти в період радикальних суспільних перетворень виявляється у пошуку нових шляхів розвитку освітніх систем, знаходженні оптимального співвідношення між «ринковістю» освіти і її пріоритетним завданням – підготовкою особистості до життя в сучасному суспільстві шляхом її виховання та навчання [42].

Найбільш авторитетний американський філософ останньої чверті 19 – першої половини 20-го ст., розробник теорії прагматичної педагогіки Д. Д'юї стверджував, що «простий відхід від старого не вирішує сучасних проблем» і під час нових зміни завжди існує небезпека, що в результаті відхилення цілей і методів нові принципи можуть сформуватися не позитивним і конструктивним шляхом, а негативним. Але таке бачення ситуації в освіті часто призводить лише до сумнівного відкидання небажаного, а не до конструктивного розвитку нових ідей [10, с. 23]. Тому, ми вважаємо, що вкрай необхідно творчо запозичувати досвід інших країн, поєднуючи його з власними розробками, висвітленими в українській історії.

Децентралізація управління, яка становить фундаментальну основу побудови громадянського суспільства в усьому світі, Україні країні має давню історію. Ідеологічні засади децентралізації можна знайти в організації життєдіяльності слов'янської спільноти ще в першому тисячолітті нової ери. Римські та візантійські автори (Пліній Старший, Корнелій Тацит, Маврикій Стратег, Прокопій Кесарійський) зображували життя наших предків на основі народовладдя, коли найважливіші справи вирішувало віче – народні збори [38].

Початком юридичного оформлення децентралізації можна назвати 16 ст., коли українські міста отримують так зване Магдебурзьке право, що виникло раніше в Німеччині (найдавнішою серед магдебурзьких актів була грамота архієпископа Віхмана 1188 року). Магдебурзьке право передбачало звільнення міста від управління, судової та адміністративної влади місцевого феодала, на землях якого воно було розташоване і створення міського самоврядування (магістрату) [38].

Українські православні школи 16 – 17 ст., створені за підтримки братств, являли собою демократичні освітні заклади та були ментальною формою самоорганізації українського суспільства в умовах зростання загрози втрати самобутності. У братських школах викладали старослов'янську, давньогрецьку й латинську мови (іноді польську), а також так звані «сім вільних наук» (граматику, риторику, діалектику, арифметику, геометрію, астрономію й музику). При братських школах зазвичай створювалися друкарні, які випускали православну богословську і науково-педагогічну літературу [11, с. 46].

Українські дослідники відзначають велику роль братських шкіл у відновленні прошарку патріотично налаштованої інтелектуальної інтелігенції, яка пізніше прийняла активну участь у національно-визвольних змаганнях українського народу. Братства, як втілення українського ідеалу справедливого суспільного устрою, виконували завдання захисту православ'я, збереження традицій українського суспільства [38].

Спираючись на історичний досвід створення децентралізованої системи освіти, Україна має відновити більшу автономію та самостійність закладів освіти. Автономія закладів освіти передбачає самостійне визначення напрямів діяльності, пріоритетів, розпорядження ресурсами, а завдання держави полягає не в надмірному контролі методів, технологій і всього навчального процесу, а в забезпеченні якості освіти та рівня кінцевих результатів.

Першим стратегічним документом із розвитку української системи освіти стала Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), яка була прийнята на I з'їзді педагогічних працівників України (грудень 1992 р.). Програма затвердила низку прогресивних ідей розвитку освіти:

- українська нація, яка постійно навчається;
- забезпечення випереджального розвитку освітньої галузі;
- надання автономії навчально-виховним закладам у вирішенні основних питань їхньої діяльності [32].

Але нажаль гостра політична криза разом із економічними труднощами 1990 -х років не дозволили реалізувати ці прогресивні ідеї.

Наступним документом, який визначив концептуальні засади розвитку освіти, став Указ Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти» від 17 квітня 2002 р., який зробив наголос на створенні відкритої і демократичної моделі управління сферою освіти, яка б враховувала регіональні особливості [40].

Наступним етапом переходу до державно-громадського управління освітньою галуззю стала Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр., яка визначила правові, організаційні та фінансові основи інноваційного розвитку системи освіти, що дозволило:

- чітко розмежовувати функції центрального, регіонального і місцевого органі управління;
- активізувати участь батьків, громадських організацій, фондів, засобів масової інформації в освітньому процесі [47].

Спираючись на досвід інших країн, можна стверджувати, що позитивними наслідками децентралізації управління освітою є:

- скорочення бюрократичного апарату;
- демократизація управління;
- залучення нижчих рівнів місцевого самоврядування для ефективного керівництва;
- більш цільове використання коштів, виділених із бюджетів й отриманих із приватних джерел;
- підвищення ефективності та якості навчання;
- приведення освітніх пропозицій у відповідність до потреб місцевих громад [56].

Наступними важливими кроками реформування системи освіти в Україні і переходу до державно-громадської системи управління закладами освіти стали Закони України «Про вищу освіту» (2014 р.) і «Про освіту» (2017 р.).

Так у Законі України «Про освіту» чітко визначено, що державно-громадське управління системою освіти має вертикальну будову і знаходиться

під контролем держави. Однак також у ньому присутня й громадська складова – право освітніх установ створювати освітні об'єднання (асоціації, фонди та інші громадські структури) [16].

На думку В. Кременя, громадська думка є концентрованим виявленням почуттів, настроїв, уявлень, очікувань і поглядів людей, її можна порівняти з чутливим барометром, що відображає стан справ і перебіг подій в усіх сферах суспільного життя, внутрішній і зовнішній політиці держави. На відміну від авторитарних і тоталітарних режимів, де вона приречена на глухе мовчання, за демократичного державного ладу громадська думка покликана бути дієвим політичним інститутом, що справляє істотний вплив на суспільні процеси, рішення урядовців і законодавців [27, с. 34].

Децентралізована модель управління освітою, вважає В. Супрун, відкриває більш широкий простір для розвитку місцевої ініціативи, полегшує проведення різноманітних педагогічних експериментів і дозволяє здійснювати розвиток освіти з урахуванням місцевих особливостей [49, с. 191].

У більшості європейських країн запроваджено дворівневу систему управління освітою, засновану на поєднанні централізованої та місцевої стратегій її розвитку. Лише в Нідерландах майже всі рішення щодо управлінням персоналом, організації процесу навчання, використання ресурсів приймаються на рівні школи. Але такий порядок речей можливий лише за умови ефективної роботи розвиненого територіального самоврядування.

Впровадження ідеї автономії закладів освіти і застосування децентралізованого підходу фактично означатиме перерозподіл відповідальності в освітніх закладах. Перехід до децентралізованої моделі освіти, на думку фахівців, дозволить оптимізувати управлінські процеси через саморегуляцію, адже якість підготовлених фахівців, які адаптовані до ринку праці, є запорукою їх подальшої успішної самореалізації. Також необхідно узгоджувати проведення освітніх реформ із регіональними та геополітичними особливостями місцевих ТГ [54, с. 59].

Модель державно-громадського управління освітою передбачає більш тісну співпрацю різних органів управління освітою: державних, громадських, самоврядування, що забезпечує поступовий перехід від централізованого до децентралізованого управління освітою [49, с. 192].

О. Товканець зазначає, що в сучасній європейській освіті розвивається неоліберальне мислення, яке робить наголос на ефективному задоволенні клієнтів щодо надання освітніх послуг. При цьому наголошується, що потреби «клієнтів» повинні визначати тип і зміст освіти. Однак необхідно визнати, що так звані «інтереси клієнтів» відображаються в інтересах різних соціальних груп (політиків, партій, батьків, учнів, представників економіки). Таким чином, об'єктивно виникає залежність інтеграційних процесів в освіті від «потреб клієнтів» [52, с. 258].

При цьому основним механізмом формування освітньої європейської політики залишається механізм суспільного узгодження. У демократичному суспільстві основним механізмом реалізації освітньої політики є громадська дискусія, яка зорієнтована на досягнення таких цілей:

- забезпечення високої якості політичних документів через залучення різноманітності думок і глибини проведених дискусій;
- забезпечення змістовної суспільної підтримки запропонованих змін;
- створення працюючого демократичного клімату в системі освіти, в якому всі учасники освітнього процесу по-справжньому відчувають свою відповідальність за його хід і результати;
- зростання загальної компетентності освітньої громадськості;
- самовизначення фахівців у галузі освіти щодо власних завдань у зв'язку із запланованими змінами [52, с. 260].

Як вважає С. Ніколаєнко, існують три моделі реформування системи освіти:

1. *Утворювальна модель* передбачає реалізацію радикальних інновацій через створення нових організаційних структур. Вона є досить затратною і потребує значного ресурсного забезпечення.

2. *Руйнівна модель* спрямована на ліквідацію неефективних організаційних структур, які неспроможні забезпечити якісні освітні послуги.
3. *Змішана модель* поєднує дві попередні й передбачає інноваційний розвиток пріоритетних організаційних структур і надання допомоги тим структурам, які здатні до саморозвитку. Дана модель дозволяє зберегти вітчизняний досвід і впроваджувати сучасні педагогічні технології [29, с. 216].

Формування державної освітньої політик охоплює такі етапи:

1. Визначення принципових завдань.
2. Накреслення перспективних і найближчих цілей, що мають бути досягнуті в конкретний термін.
3. Вироблення методів, засобів і форм діяльності.
4. Вибір організацій, за допомогою яких можуть бути досягнуті поставлені цілі.
5. Добір і розстановка кадрів, здатних зрозуміти і виконати накреслені завдання [22, с. 13].

Реальна пріоритетність освіти, на думку фахівців, має визначатися двома факторами: по-перше, суспільством і державою і по-друге – освітянською спільнотою. Головним завданням суспільства є забезпечення пріоритетності освіти, лобіювання її інтересів, а освітянська спільнота має спрямовувати свої зусилля на розробку інноваційних проєктів і програм сталого розвитку [22, с. 13].

Досліджуючи форми децентралізації управління освітньою галуззю, А. Джурило дійшов до висновку, що вони є спільними для всіх сфер суспільного життя і відрізняються лише деякими особливостями:

1. *Делегування* – це процес передавання адміністративних функцій, які визначаються центральними органами влади. При делегуванні місцеві установи лише втілюють рішення, ухвалені централізовано.

2. *Деконцентрація* – це найслабша форма децентралізації, яка передбачає, що місцеві органи влади можуть діяти як агенти центрального уряду, але не мають право ухвалювати самостійні рішення.
3. *Деволюція* – це процес передавання повноважень і реальної відповідальності від центральних до місцевих органів влади. При цьому, передаються, як правило, такі функції як фінансування та кадрове забезпечення, що збільшує потенціал для розширення можливостей місцевих шкільних громад і покращує якість навчання [53, с. 33].

1.3. Особливості роботи педагогів в умовах ринково-децентралізованої системи освіти

Зазвичай, американці вважають освіту запорукою та основою життєвого успіху. На думку американців, освіта здатна забезпечити вирішення будь-яких проблем, незалежно від того, чи йдеться про питання війни і миру, чи про відносини праці і капіталу, чи про расові відносини та антисемітизм, або про злочинність [57, с. 102].

В американському суспільстві побутують два підходи до питання здобуття вищої освіти. Перший, так званий «джефферсонівський», передбачає рівність доступу до вищої освіти, але за умови пред'явлення високих вимог до якостей (здібностей) людини. Другий, так званий «джексонівський», також визнає рівність доступу до вищої освіти, але при цьому вважається, що вступ до університетів має бути вільним для всіх, хто має середню освіту, незалежно від здібностей [57, с. 102-103].

Глобалізація ринку освітніх послуг і зміни менеджменту в університетах спричиняють інституційні зміни в американській системі вищої освіти. За доволі давньою традицією кураторство в американських державних університетах здійснюється правліннями, до яких входять політичні та економічні лідери і законодавці, а приватні університети контролюються політичними радами [57, с. 103].

Останнім часом під впливом глобалізації в американських університетах сформувався «академічний капіталізм», який стимулює виникнення нових структур та ініціатив взамін існуючих, змінює або нівелює актуальність певних видів діяльності, призводить до змін у схемах оплати праці професорсько-викладацького складу та окремих аспектів академічної кар'єри [57, с. 103].

На відміну від централізованої, децентралізована модель управління вищою освітою на рівні штату, передбачає наявність в освітніх закладах власного керівного органу – Ради опікунів, який здійснює безпосереднє управління. Крім зазначеного, така модель передбачає й існування державного органу управління на рівні штату, який покликаний координувати освітню діяльність, проте не уповноважений втручатися у внутрішні питання управління навчальними закладами. Ще однією відмінністю децентралізованої моделі управління є поділ керівних органів навчальних закладів на два типи: перший, коли орган управління виконує регулюючо-координуючу функцію, та другий, коли повноваження органу управління обмежуються консультативно-координуючою функцією [57, с. 104].

О. Хомерікі робить досить суперечливий, як на нашу думку, висновок про те, що домінування на глобальному рівні ринкового менталітету та послаблення ролі держави у формуванні освітньої політики призводить до уповільнення процесу гуманізації вищої освіти та збереження у ній соціальної нерівності. На сучасному етапі політика у сфері освіти все більше залежить від інтересів міжнаціональних бізнесових структур, а інтереси суспільства і держави перестають бути головним чинником, який впливає на неї, що спричиняє орієнтацію освіти на задоволення, у першу чергу, потреб, сформованих глобальним капіталізмом, приватним бізнесом та бізнес-інвесторами [57, с. 104].

Оплата праці педагогів у країнах ЄС демонструє нам всі переваги децентралізації. Так у більшості країн педагоги отримують додаткові надбавки за якість роботи після проведення атестації, або на основі успішності учнів: у

Чеській республіці надбавка становить 3,9%, в Латвії – від 7 до 12% від основного окладу. Окрему надбавку виплачують також за:

- участь у позакласних заходах;
- ігри на відкритому повітрі;
- проведення семінарів і спортивних заходів (11,94 євро за годину) [Хоменко].

Майже половина країн ЄС виплачує надбавки залежно від географічного розташування школи, що додатково мотивує педагогів працювати у віддалених, сільських і соціально складних районах (з високим ризиком, або з великою часткою учнів, які представляють етнічні чи мовні меншини) [56].

Крім того, педагоги майже в усіх європейських країнах, хіба що за винятком Кіпру, Латвії, Мальти, Румунії, Великої Британії (Шотландія), отримують додаткові надбавки за понаднормову роботу – робочий час, який перевищує кількість робочих годин, встановлених у трудовому договорі. У більшості таких випадків погодинна ставка за понаднормову роботу визначається центральним органом управління освітою як певний відсоток від базового окладу [23, с. 112].

Переймаючи зарубіжний досвід і спираючись на власний історико-педагогічний доробок, в Україні в останні роки створюються територіальні громади (ТГ), освітні округи та опорні заклади освіти. Існує проблема значного витрачання часу на оформлення звітної документації. Наприклад, управлінці органів місцевого самоврядування щотижня витрачають на це 6 – 12 годин, а для директорів шкіл цей показник зростає до 32% [56]. Вирішити ці проблеми та фактично врятувати ситуацію можна лише шляхом запровадження електронного документообігу, а також зменшенням обсягу обов’язкової звітної документації.

Громадське самоврядування в закладі освіти передбачає право всіх учасників освітньої діяльності колективно вирішувати важливі організаційні питання, спрямовані на забезпечення освітнього процесу. Громадське самоврядування захищає права та інтереси всіх його учасників, організовує

дозвілля та оздоровлення, бере участь у громадському нагляді і в управлінні закладом освіти [49, с. 199]. Враховуючи той факт, що заклад освіти є соціально-культурним центром і місцем як держави, так і громади, тому в управлінні освітнім закладом мають право брати участь також органи громадського самоврядування, звичайно, в межах, визначених законодавством про освіту та установчими документами закладу освіти.

Децентралізована система освіти характеризується переданням повноважень до органів місцевого самоврядування (територіальної громади) реалізації більшої частини освітніх завдань. Т. Кристопчук вважає, що передача освітніх завдань місцевому самоврядуванню ґрунтується на переконанні, що члени таких місцевих громад – це платники податків, батьки, педагоги, вихователі, викладачі, краще розуміють освітні потреби дітей у місцевих спільнотах і школах. Тому, робиться висновок, у них мотивація дбати про краще функціонування освітнього закладу у своїй місцевості значно вища [23, с. 110].

Децентралізована модель освіти із посиленою автономією навчального закладу відзначається наданням більшої частини повноважень безпосередньо навчальним закладам, зокрема, щодо організації навчального процесу, кадрових питань, використання ресурсів. На цій основі визначають три основні системи фінансування системи освіти, що передбачає різні способи передачі коштів із центрального рівня:

- безпосередньо навчальним закладам;
- органам місцевого самоврядування на підставі угод;
- органам місцевого самоврядування на підставі угод з наступним розподілом між навчальними закладами за встановленими правилами [23, с. 110].

Нідерланди є єдиною країною в Європейському Союзі, в якій майже всі рішення щодо управління персоналом, організації навчання, структури шкільної мережі і використання ресурсів приймаються на рівні школи. Але така модель практикується в країнах з розвиненими формами децентралізації, де

значна частина повноважень вже належить територіальному самоврядуванню [23, с. 110-111].

Закон України «Про освіту» (2017 р.) дозволяє органам місцевого самоврядування на трьох рівнях адміністративно-територіального устрою держави створювати заклади освіти. Як засновники закладу освіти ОТГ мають такі повноваження:

1. Затверджують установчі документи закладу освіти.
2. Укладають та розривають строковий трудовий документ або контракт з керівником закладу освіти.
3. Затверджують кошторис та приймають фінансовий звіт закладу освіти.
4. Здійснюють контроль за господарсько-фінансовою діяльність закладу освіти.
5. Забезпечують створення в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища.
6. Здійснюють контроль за недопущенням привілеїв чи обмежень (дискримінації).
7. Визначають статус, організаційно-правову форму, тип закладу освіти із зазначенням відповідної інформації в установчих документах закладу освіти [16].

У сфері освіти ОТГ виконують такі функції:

- відповідають за реалізацію ДОП;
- забезпечують фінансування діяльності закладу освіти з місцевого та державного бюджетів;
- забезпечують утримання та розвиток матеріально-технічної бази;
- створюють освітні округи та опорні школи;
- забезпечують підвезення учнів і педагогічних працівників до закладів освіти [55].

Вищим колегіальним органом громадського самоврядування закладу освіти є загальні збори (конференція) трудового колективу, які скликаються не

менше двох разів на рік, а їхні рішення є обов'язковими для всіх педагогічних працівників.

Основним постійно діючим колегіальним органом управління закладу освіти є педагогічна рада, яка виконує такі функції:

- схвалює перспективний план розвитку та річний план роботи закладу освіти;
- затверджує освітні програми та оцінює результати їх виконання;
- розробляє та схвалює правила внутрішнього розпорядку;
- розглядає питання щодо вдосконалення навчально-методичного забезпечення освітнього процесу;
- визначає заходи щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників [49, с. 200].

Також слід зазначити, що органи самоврядування здобувачів освіти мають право:

- брати участь в обговоренні питань організації та змісту навчального процесу;
- проводити просвітницькі, наукові, спортивні та оздоровчі заходи та ініціювати їх проведення перед керівництвом закладу освіти;
- брати участь у заходах із забезпечення якості навчального процесу;
- захищати права та інтереси здобувачів освіти;
- вносити свої пропозиції до плану роботи закладу освіти [49, с. 201].

Також слід зазначити,що характерною ознакою переходу державно-громадського управління закладами освіти є створення недержавних структур, які значно розширюють організаційні можливості закладу освіти у наданні якісних освітніх послуг.

У відборі кандидатів на посаду педагога у країнах ЄС сформувалося два головних типи:

- децентралізований відбір, що здійснюється на місцях. Відповідно до нього педагог не має гарантії постійної роботи і сам відповідає за працевлаштування (Велика Британія, Данія. Нідерланди).
- централізований набір кандидатів на посади педагогів для всієї системи освіти гарантує вчителю постійну роботу або він очікує розподіл у відповідну школу згідно зі своєю предметною спеціалізацією (Ірландія, Угорщина) [23, с. 111].

Творчо підійшли до запровадження децентралізованої стратегії розвитку освіти у Стрійській ТГ. Спочатку була створена робоча група, яка вивчила ситуацію та розробила план поетапних змін мережі закладів освіти. Далі в цій групі було проведено ділову гру «Оптимізація» для вироблення конструктивних рішень. Учасників робочої групи, до якої входили депутати, вчителі, учні, батьки, бухгалтери, поділили на три команди. У процесі ділової гри учасники напрацювали власне бачення змін мережі закладів освіти та презентували власний варіант змін. Далі шляхом таємного голосування було визначено варіант змін, який отримав найбільшу підтримку як учасників проєкту, так і мешканців громади [56].

Протягом 2018 – 2019 рр. у Вінницькій області реалізовувався проєкт «Управління системою освіти територіальних громад: досвід країн Вишеградської четвірки для України».

Під час реалізації проєкту було з’ясовано, що фактично вартість навчання одного учня в рік часто вдвічі перевищують отримані з державного бюджету субвенції і дотації, що призводить до необхідності додаткового фінансування закладів освіти з боку ОТГ. Так наводяться приклади, коли фактичні видатки на одного учня в середньому по громаді складають 28 667 грн., що майже вдвічі перевищує розмір отриманого фінансування за рахунок державного бюджету [55].

Отже, на підставі цього реалізованого проєкту і розглянутого зарубіжного досвіду можна зробити висновок, що створення ОТГ надає можливість жителям сільської місцевості формувати ефективну систему управління освітою і це

неодмінно призведе до підвищення якості освітніх послуг, а також дозволить використовувати заощаджені кошти на вирішення нагальних проблем громади.

Висновки до першого розділу

Розуміючи феномен освіти як процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, при якому вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання, ми вважаємо, що державна освітня політика – це найважливіша складова політики держави, інструмент забезпечення фундаментальних прав і свобод особи, підвищення темпів соціально-економічного й науково-технічного розвитку суспільства.

Поняття «децентралізація» трактується як система управління, яка передбачає перехід частини функцій центральної влади до органів самоуправління. Децентралізація представляє собою передачу прав на прийняття рішень органам, які не перебувають в ієрархічному підпорядкуванні центральним органам влади і які обираються зацікавленими громадянами Можна погодитись із тим, що поняття «демократизація суспільства» і «децентралізація системи освіти» є взаємопов’язаними, вони виступають провідними чинниками і потужними факторами суспільного розвитку.

Децентралізація в галузі освіти спрямована на передавання частини центральних функцій в управлінні освітою місцевим територіальним громадам, які представлені жителями, об'єднаними постійним проживанням у межах території села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями. Місцеве самоврядування в Україні на законних підставах отримує від держави право та реальну здатність самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Ринкова система освіти створює умови для максимальної відповідності освіти ринкам праці, що відповідає інтересам суспільства і держави. Адаптація освіти до нинішньої ринкової економіки вимагає особливих зусиль, пов’язаних

із переходом від властивих адміністративній економіці способу мислення і знань.

Підготовка майбутніх педагогів до роботи в умовах ринково-децентралізованої системи освіти передбачає формування готовності до виконання своїх професійних функцій. Поняття «готовність» – це психолого-педагогічна категорія, що відображає певний стан особистості, що забезпечує його залучення у підготовку і реалізацію кожного етапу педагогічної діяльності. Поняття «педагогічна готовність», як складна динамічна структура, включає компоненти: мотиваційний, орієнтаційний,операційний, вольовий та оцінний.

Термін «підготовка», тобто процес, який приводить до готовності, визначається у сучасній українській мові як запас знань, навичок, досвід, набутий у процесі навчання чи практичної діяльності.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності розглядається як інтегративна якість особистості, що є результатом інноваційної підготовки та характеризується сформованістю в особистості майбутнього педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, технологічної грамотності, здатності до творчості та рефлексії.

Поняття «компетентність» у науково-педагогічній літературі розкривається як динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну діяльність.

Спираючись на історичний досвід створення децентралізованої системи освіти (братські школи XVI – XVII ст.), Україна має відновити більшу автономію та самостійність закладів освіти. Автономія закладів освіти передбачає самостійне визначення напрямів діяльності, пріоритетів, розпорядження ресурсами, а завдання держави полягає не в надмірному контролі методів, технологій і всього навчального процесу, а в забезпеченні якості освіти та рівня кінцевих результатів.

Аналіз державної освітньої політики на прикладі Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), Указу Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр., Законів України «Про вищу освіту» (2014 р.) і «Про освіту» (2017 р.) і Концепції нової української школи переконливо доводить прагнення України побудувати систему освіти за кращим європейськими зразками.

Громадське самоврядування в закладі освіти – це право учасників освітнього процесу колективно вирішувати питання організації та забезпечення освітнього процесу, захист їхніх прав та інтересів, організації дозвілля та оздоровлення, брати участь у громадському нагляді та в управлінні закладом освіти. Передача освітніх завдань місцевому самоврядуванню ґрунтується на переконанні, що члени таких місцевих громад – це платники податків, батьки, вчителі, вихователі, викладачі, краще розуміють освітні потреби дітей у місцевих спільнотах і школах.

РОЗДІЛ 2
ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ РИНКОВО-ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

2.1. Проблема готовності майбутніх педагогів до роботи в умовах децентралізованої системи освіти (на основі вивчення зарубіжного досвіду)

Потрібно виділити низку загальних факторів, що суттєво впливають на рівень отримання якісних освітніх послуг, а саме:

- дефіцит фахівців, здатних працювати в умовах ринкової економіки, і, натомість, надлишок традиційних фахівців;
- скорочення фінансування з державного бюджету наукової діяльності;
- нестабільний попит роботодавців на випускників ЗВО через низьку результативність і брак практичних навиків [54, с. 57].

Готовність майбутнього педагога до роботи в умовах ринково-децентралізованої системи освіти – це складна динамічна структура, яка охоплює такі компоненти:

- мотиваційний компонент (усвідомлення значущості поставлених завдань, позитивний настрій на діяльність, гнучкість мислення, креативність, творчість);
- когнітивний компонент (володіння системою теоретичних і практичних знань про сутність, зміст, завдання роботи в нових умовах);
- діяльнісний компонент (наявність у майбутнього педагога сформованих умінь і навичок інноваційної професійно-педагогічної діяльності);
- особистісний компонент (формулювання й усвідомлення цілей, мотивів) [19, с. 178].

Досвід багатьох розвинених країн переконливо доводить, що демократизація суспільства супроводжується пошуками таких варіантів управління освітою, які б найбільш вдало відповідали інтересам місцевих громад. Організаційну структуру державно-громадського управління закладу

освіти складають: наглядова рада, директор закладу освіти, педагогічна рада, учнівське самоврядування, батьківський комітет, рада закладу, загальні збори (конференція).

Наглядова рада виконує такі функції:

- координує основні напрями діяльності закладу освіти;
- залучає фінансові ресурси для забезпечення діяльності закладу і реалізації розроблених проєктів, контролює їх використання;
- забезпечує взаємодію закладу освіти з державними органами та органами місцевого самоврядування, громадськістю та суспільно-політичними організаціями [49, с. 205].

Але при цьому, дослідники (В. Супрун) зазначають, що державне управління значно переважає участь громадськості та незалежних експертів в освітньому процесі. Серед причин такого становища речей можна назвати низький рівень правової культури учасників освітнього процесу, незацікавленість значної кількості педагогічних працівників і керівників у демократизації освітнього процесу, недостатня розробка науково-методичних засад демократичного, державно-громадського управління освітою [49, с. 205-206].

На нашу думку, необхідно організовувати майстер-класи (залучати найкращих учителів) для наочного ознайомлення з виконанням різних видів професійної діяльності. На практиці студенти вивчають й аналізують необхідну психолого-педагогічну літературу, що дозволяє поглибити й поповнити знання, отримані на лекціях і практичних заняттях. Зв’язок студента зі школою допомагає адаптуватися до педагогічної атмосфери, в якій йому доведеться працювати.

На професійне становлення майбутнього фахівця, на нашу думку, впливають також наступні фактори:

- вивчення світового педагогічного досвіду, налагодження контактів з міжнародними організаціями;

- проведення спільних міжнародних заходів та проектів з проблем формування професійно-педагогічної компетентності;
- використання творчого потенціалу учителів-практиків, науковців, бізнес-структур, громадських об’єднань в удосконаленні навчально-виховного процесу [24, с. 11-112].

У листопаді 2015 р. в Києві за участю заступника Міністра освіти і науки України Павла Хобзея, а також заступника Міністра освіти і науки, керівника апарату Олега Дерев'янка відбувся круглий стіл, під час якого освітяни України, Австрії та Польщі обговорили актуальні питання управління освітою в умовах децентралізації системи освіти в Україні [33].

Заступник Міністра освіти і науки Павло Хобзей у своїй доповіді повідомив про стан децентралізації в українській освіті та зазначив, що систему української освіти потрібно будувати з метою створення комфортних умов для всіх учасників освітнього процесу – педагогів, учнів, їхніх батьків, представників громадськості, щоб українські діти хотіли жити і навчатись у нашій країні, а не мріяли її покинути [33]. Також заступник міністра зауважив, що українським учителям потрібно дати впевненість, що про них дбають і вони не кинуті напризволяще.

На засіданні круглого столу було розглянуто ключові засади проекту закону «Про освіту», зокрема, про автономію закладів освіти, розділення функцій управління та контролю, про конкурс директорів закладів освіти та нові вимоги до них. Було зроблено висновок про те, що децентралізація на місцях дає більше повноважень закладам освіти і органам місцевого самоврядування, але в той же час покладає велику відповідальність на них [33].

Під час проведення круглого столу заступник Міністра освіти і науки, керівник апарату Олег Дерев’янко підкреслив важливість зустрічі освітян України, що організована за підтримки іноземних партнерів та зазначив, що вони дають змогу обмінюватись досвідом в галузі освіти з закордонними колегами. На його думку, такі зустрічі є дуже актуальними та важливими і

дозволяють вивчити досвід зарубіжних країн (зокрема, Австрії), де вже реалізовано ті плани, які ми б хотіли втілити в українській освіті [33].

На цій зустрічі представниця проекту ОЕСР «Управління комплексною системою освіти» Трейсі Бьорнс проаналізувала фактори, які вирішально впливають на процеси зміни управлінських структур у системі освіти за допомогою порівняльного дослідження країн, що брали участь у проекті ОЕСР. Доповідачка також зупинилася на питаннях впливу децентралізації на роботу центрального та місцевих інститутів управління освітою. Вона висловила думку, що децентралізація управління освіти передбачає формування у педагогічних працівників багатьох нових професійних умінь і навичок. Наприклад, треба навчити вчителів та директорів закладів освіти, як в нових умовах децентралізованої моделі освіти формувати систему знань і розвивати свій власний інноваційний потенціал. Також Трейсі Бьорнс зазначила, що модернізація освіти – це довготривалий процес її реформування, її слід грамотно продумати й реалізувати [33].

Польський фахівець Ян Герчинський у своїй доповіді розповів про найважливіші аспекти польського досвіду децентралізації освіти. Він зробив наголос на трьох основних напрямках, які при децентралізації потребують далекосяжних реформ на державному рівні:

- управління освітою;
- її фінансування;
- якісний збір даних в системі освіті [33].

Аналіз реформ у сфері управління освітою в багатьох країнах ЄС дозволяє визначити пріоритетні завдання децентралізації освіти за такими мотивами:

1. *Політичні мотиви*, які забезпечують зростання участі громадськості в ухваленні державних рішень.
2. *Фінансові мотиви,*зумовлені тим, що центральні уряди часто не в змозі надати повне та належне фінансування освітнім закладам.

3. *Мотиви ефективності,* які вказують на те, що ухвалення рішень на місцевому рівні значно зменшує витрати на досягнення результату [53, с. 31].

У дослідженні Агентства з механізмів фінансування інклюзивної освіти (The European Agency for Special Needs and Inclusive Education) у 2016 р. було зазначено, що більш децентралізовані освітні системи створюють набагато більші можливостей для розвитку інноваційних форм інклюзивної освіти. залучення сім'ї, забезпечення гнучкого навчання та можливостей підтримки [53, с. 36].

Н. Волкова у своїй монографії «Місцеве самоврядування як суб'єкт управління освітою: кластер ний підхід» пропонує використання кластерного підходу до реформування управління освітою в Україні. Кластери включають підприємства, установи та організації, пов'язані випуском кінцевої продукції і географічним положенням. Освітній кластер являє собою комплекс взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих соціально-економічних, державних і місцевих структур та інститутів, підприємств, систем та установ, які здійснюють заходи, диференційовані в залежності від регіональних особливостей [6, с. 112].

Кластер як форма стійких взаємообумовлених та взаємозалежних відносин формується під впливом стихійних ринкових процесів. Проте за допомогою заходів державної структурної політики доцільно програмувати процес кластеризації, оскільки це сприяє більш раціональному використанню регіональних і місцевих ресурсів на місцевому і державному рівнях [6, с. 113].

Давайте більш детально розглянемо польський досвід децентралізації освітньої галузі. Територіальне самоврядування як керівні органи або засновники шкіл відігравали ключову роль у реформуванні польської освіти. Освітні реформи зіграли важливу роль у перетворенні територіального самоврядування на справжніх суб'єктів управління і створенні децентралізованої держави. Головним напрямком реформи публічної адміністрації у Польщі було створення сильного і незалежного місцевого

самоврядування. Децентралізація освіти була не окремою секторальною реформою, а частиною по-справжньому великого проєкту перебудови держави, який полягав у модернізації всієї її діяльності за принципами субсидіарності і самоврядності. [7, с. 1].

Рішення польського уряду про децентралізацію освітньої системи можна пояснити тим, що органи місцевого самоврядування краще знають стан справ у своїх школах і можуть ефективніше ними керувати. Такі представники влади добре обізнані з потребами місцевої освіти, тому здатні пристосувати до них освітню політику. Політичне рішення про децентралізацію освіти в Польщі свідчить про впевненість уряду в тому, що місцеві органи влади є найбільше придатним інструментом для раціоналізації, поліпшення і перебудови роботи загальноосвітніх шкіл [3, с. 25].

Ключовим елементом цього підходу є передача відповідальності за школи самоврядуванню чи іншим керівним органам, які управляють мережею шкіл на місцевому рівні (наприклад, як це зроблено у нідерландських школах у вигляді шкільних рад). Перший етап децентралізації, який почався у 1990 р і закінчився у 1993 р відзначився створенням та функціонуванням органів місцевого самоврядування, яким було передано управління і фінансування дитячих садків. Це стало початком реформ, що дозволило у подальшому поставити та розподілити завдання між громадами [7, с. 5-6].

У другій період, який тривав у 1993 – 1996 рр., місцеві громади починають брати на себе управління початковими школами, підписуючи договір з управлінням і беручи на себе відповідальність або за усі заклади на «своїй» території, або звільняли себе від цих повноважень зовсім. Третій етап упродовж 1996-1998 рр. поклав на плечі місцевих громад управління всіма початковими школами в обов'язковому порядку.

Протягом 1998 – 2000 рр. відбулися значні зміни у системі освіти:

- був здійснений ряд реформ із децентралізації влади;
- проведено адміністративну реформу та змінено структуру управління закладами освіти;

- на практиці кількість повноважень збільшувалася, разом з ними відбувалося закріплення влади територіальних громад та сила їх голосу. Також збільшувалося коло питань, на які вони могли впливати [7, с. 7].

Самоврядування приймає активну участь у виборах директора школи, а також сприяє професійному розвитку педагогічних працівників. Коло повноважень постійно збільшувалось:

- право вирішувати питання планування навчально-виховної роботи;
- безпосередня участь у виборах директора школи;
- відповідальність за планування витрат [7, с. 9].

Позиція територіального самоврядування у системі управління освітою з часом лише посилювалася. Перетворившись з громади, яка мала силу голосу на керівний орган, який не лише здійснює контроль, а і несе відповідальність за утримання та облаштування навчальних закладів. Це дозволяє не просто планувати витрати та ситуацію в цілому, а й контролювати їх.

Тобто, виділені кошти витрачаються на те, що дійсно необхідно і відсутня необхідність щороку збирати кошти серед батьків учнів на певні витрати. Виділених коштів не просто вистачає, завдяки їх грамотному розподілу багато громад витрачає менше, ніж було заплановано та виділено державою.

Отже, органи місцевого самоврядування заощаджують бюджет країни, витрачаючи кошти лише на те, що дійсно необхідно конкретному закладу освіти. Такі зміни у системі освіти дозволили певний об'єм роботи та повноважень перекласти на громади, що дозволяє працювати з кожним закладом освіти окремо, виконувати на місцях поставлені завдання, у кожного органу мало бути своє місце [7, с. 9].

Основні повноваження самоврядування стосуються створення мережі дитсадків, шкіл і освітніх закладів (зокрема, відкриття і ліквідації шкіл), а також прийняття фінансових планів. Територіальні громади відповідають за:

- прийняття місцевих тарифних сіток вчителів (які відповідають мінімальній і середній зарплатні, встановленій Міністерством національної освіти);

- організацію і фінансування підвезення учнів до шкіл;
- поточне утримання будинків і забезпечення школам належного обладнання і умов роботи [7, с. 9].

Формально керівні органи освіти не мають повноважень, напряму пов'язаних зі здійсненням навчально-методичної діяльності у школах, їхні повноваження насправді регулюють роботу школи також і в цьому напрямку. Самоврядування бере участь у виборі директора школи і його роль у цьому питанні дуже істотна. За законом про систему освіти керівний орган має три із семи місць у конкурсній комісії, яка проводить вибір директора школи, і має, таким чином, найбільшу кількість представників у цій комісії. Якщо жоден кандидат не подасть свою кандидатуру, самоврядування приймає рішення про призначення директора практично самостійно [7, с. 9]. Крім того, доволі поширеною є практика продовження органами самоврядування терміну каденції чинного директора без створення комісій.

Публічні школи, для яких керівним органом є територіальне самоврядування, не мають статусу юридичної особи. У зв'язку з цим, вони функціонують як бюджетні одиниці самоврядування, що на практиці означає, що виділені на них бюджетні кошти і значною мірою також структура бюджетів є результатом рішення засновника. Школи не мають бюджетів, це просто фінансові плани, які є частиною бюджету органу-засновника.

Освітня субвенція (кошти, які розподіляються з державного бюджету до місцевих бюджетів для фінансування оплати праці вчителів у загальноосвітніх школах) становить частину загальної субвенції, а не має характеру дотації цільового характеру. Це дає одиницям територіального самоврядування повну свободу в розподілі коштів і підкреслює їхню головну позицію в системі управління освітою. Щороку кілька десятків громад у Польщі витрачають на освіту менше, ніж отримали у вигляді освітньої субвенції [7, с. 10].

До найважливіших успіхів децентралізації польської освіти можна віднести:

- значне покращення матеріального стану шкіл, яке була здійснене зусиллями територіального самоврядування;
- забезпечення стабільності фінансування освіти;
- запровадження громадами гімназійної реформи;
- обмежені прояви нерівності між керівними органами за якістю освіти і доступністю освітньої пропозиції [7, с. 13].

Так, наприклад, ТГ часто отримували у спадок школи в жахливому стані, що вимагало негайних інвестицій. Важливим елементом цієї турботи був цивілізаційний стрибок у покращенні їхнього технічного стану: дахи не протікали, вікна щільні, сухі і утеплені підвали, справні туалети, у яких завжди було мило і зачинялися двері кабінок, сухі і чисті класні приміщення, прорив у технічному обладнанні шкіл [7, с. 13].

ТГ витрачають на освіту приблизно стільки, скільки отримують коштів у рамках освітньої субвенції. Окрім стабільного фінансуванням поточних витрат шкіл, Міністерству національної освіти вдалося задіяти додаткові бюджетні кошти для ТГ на освіту, у залежності від потреб. Це стосується різних програм цільових дотацій: коштів на шкільні автобуси, на часткове фінансування інвестицій, пов'язаних із запровадженням нової шкільної системи, на обладнання комп'ютерного класу чи на щорічні набори першокласника [7, с. 13].

У 2018 р. була дещо змінена так звана «Карта вчителя» – Закон від 1982 р., який регулює права та обов'язки вчителів і який, на думку багатьох фахівців давав учителям занадто багато привілеїв щодо отримання двох понаднормових відпусток на відновлення здоров'я. Оцінка роботи польського вчителя тепер має відбуватися кожні три роки роботи в школі за ініціативи директора або за заявою самого вчителя. Дипломований учитель, статус якого підтверджується щонайменше трирічним періодом роботи в школі, протягом якого він має відмінну оцінку роботи, отримуватиме додаткову оплату [55].

Побоювання перед децентралізацією освіти стосувалися насамперед двох сфер управління школами з боку органів самоврядування:

1. *Економія*. Існувало побоювання, що самоврядування буде насамперед зацікавлене скороченням витрат на школи, пошуком способів економії коштів, а отже й іншим обмеженням необхідних інвестицій, які мають вплив на якість навчання.
2. *Чесність*. Це побоювання випливало з очікування того, що діячі самоврядування будуть призначати директорів шкіл і вчителів на засадах непотизму, тобто практики надання переваг членам сім'ї або близьким друзям, особливо в таких питаннях, як призначення на посади, просування по службі та рішення про найм на роботу. Непотизм в освіті означає надання працівникам роботи або іншого сприятливого ставлення просто тому, що вони якимось чином пов'язані з вами або ви маєте з ними особисті стосунки, а не через їхню кваліфікацію чи здібності, замість того, щоб дбати про професійне, етичне управління школами [7, с. 16].

Але практика довела, що ці побоювання, хоч і мали під собою підстави, але, на щастя, виявилися необґрунтованими і не вплинули на хід освітніх реформ.

Основним чинником, який стимулював самоврядування працювати на користь освіти став виборчий механізм. Завдяки децентралізації насправді відбулася передача контролю над польською освітою громадськості, а за посередництвом демократично обраної влади самоврядування, реалізується постулат впливу жителів на функціонування шкіл. Варто додати, що громадський контроль за освітою був встановлений тільки за участі самоврядування, хоча й раніше були спроби безпосереднього залучення батьків у місцеву освітню політику. Створення батьківських рад школи, громади, воєводства як громадського органу нагляду і контролю не призвело до очікуваного залучення громадськості, ці ради на практиці не почали працювати. Передача шкіл під громадський контроль відбулася не через систему батьківських рад, а через розвиток територіального самоврядування [7, с. 16-17].

Управління освітою в Естонії на районному рівні здійснюється органами місцевого самоврядування кожного району. Саме райони несуть основну відповідальність за дошкільні заклади, початкову школу та старші класи середньої школи, середні школи і центри, а також культурні центри, музеї, спортивні заклади, а також інші освітні установи, розташовані в районі або населеному пункті. Місцевими органами влади:

- контролюється кількість дітей, які охоплюються обов'язковою освітою;
- призначаються регіональні директори освітніх установ;
- розробляються та реалізовуються плани розвитку регіональної освіти;
- визначаються та затверджуються шкільні округи.

Кожен район має свій власний відділ освіти у підпорядкуванні міністерства. Регіональні відділи освіти несуть відповідальність за контроль і консультування з питань освіти в районі. Діяльність регіональних освітніх установ регулюється законом про управління округами [23, с. 114].

Вивчення, узагальнення і впровадження зарубіжного досвіду щодо функціонування ринково-децентралізованої моделі освіти вимагає від українських фахівців розробки ефективних механізмів реалізації педагогічних інновацій. Розроблена й затверджена у 2016 р. Концепція Нової української школи передбачає впровадження принципово нових підходів до реформування української системи освіти. Формула Нової української школи складається з дев’яти ключових компонентів, які представляють собою напрямки її модернізації:

1. Розробка нового змісту освіти, заснованого на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації людини в суспільстві.
2. Партнерська педагогіка, що ґрунтується на партнерських відносинах між учнем, учителем і батьками.
3. Умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно.

4. Орієнтація на індивідуальні потреби учня в освітньому процесі, педагогічний дитиноцентризм.
5. Ціннісний підхід у вихованні, пріоритетність формування соціально важливих цінностей.
6. Нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя.
7. Децентралізація та ефективне управління, надання школі реальної автономії.
8. Справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти.
9. Створення сучасного освітнього середовища, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу [30, с. 7].

У Концепції Нової української школи відзначається, що сучасний досить світ складний і тому дитині недостатньо давати лише знання та формувати їх систему. Набагато важливішим нам бачиться потреба навчити користуватися отриманими знаннями. При цьому, зазначається, що сформовані знання та вміння взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня і, в свою чергу, вони формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці [30, с. 10].

Десять ключових компетентностей Нової української школи

1. Спілкування державною мовою.
2. Спілкування іноземними мовами.
3. Математична компетентність.
4. Основні компетентності у природничих науках і технологіях.
5. Інформаційно-цифрова компетентність.
6. Уміння вчитися впродовж життя.
7. Ініціативність і підприємливість.
8. Соціальна та громадянська компетентності.
9. Обізнаність та самовираження у сфері культури.

10. Екологічна грамотність і здорове життя [30, с. 11-12].

У 2016 р. під час зустрічі на Всесвітньому економічному форумі у Давосі було оприлюднено нові вимоги роботодавців до робітників, які можна представити у вигляді таблиці.

Здатності	*Базові навички*	*Міждисциплінарні навички*
Когнітивна гнучкість Креативність Логічне мислення Чутливість до проблем Математичне мислення Візуалізація	Активна самоосвіта Ораторське мистецтво Розуміння прочитаного й написаного ІКТ грамотність Вміння слухати Критичне мислення Самомоніторинг та моніторинг іншого	Менеджмент фінансових ресурсів Менеджмент матеріальних ресурсів Людський менеджмент Тайм-менеджмент

Саме тому серед десяти ключових компетентностей Нової української школи особливу увагу набувають «ініціативність і підприємливість», які передбачають наявність таких умінь:

- генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави;
- вміння раціонально вести себе як споживач;
- ефективно використовувати індивідуальні заощадження;
- приймати доцільні рішення у сфері зайнятості та фінансів [30, с. 12].

Також принципово важливими компетентностями, як ми вважаємо, є «уміння вчитися впродовж життя», що включає:

- здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок;

- грамотну організацію власного навчального процесу, шляхом ефективного використання ресурсів та інформаційних технологій;
- вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію;
- об’єктивно оцінювати власні результати навчання [30, с. 12].

У «Концепції розвитку вищої освіти до 20230 року» наголошується на важливому значенні розвитку загальних компетентностей і правової культури майбутніх фахівців [48].

На думку українських дослідників, для того, щоб формувати такі компетентності, майбутньому педагогу необхідно володіти такими якостями як:

- *Організаторські здібності* – вміння працювати з учнівським колективом. Вчитель повинен вміти організовувати себе, вихованців для різних видів діяльності. У освітньому процесі встановлюються не лише парні стосунки: «вчитель-учень», а й стосунки між учителем та учнівським колективом. Вміння організовувати колектив, працювати з ним – це, з одного боку, запорука успіху навчально-виховної роботи, а з іншого – підготовка учнів до активної діяльності в умовах співіснування у соціальних колективах дорослих;
- *Всебічний розвиток*. Учні схильні до активного пізнання оточуючої дійсності, бажають на безліч питань отримати відповіді. Тому, окрім глибоких знань у межах своєї навчальної дисципліни, учитель має володіти певним рівнем знань з різноманітних галузей. А це вимагає працездатності та вимогливості до себе;
- *Оптимізм, любов до життя, чуйність, гуманне ставлення до людей*. Праця вчителя спрямована на створення найбільших цінностей на землі – скарбів розуму і душі;
- *Творчий склад мислення*. Учителю необхідно постійно перебувати у творчому пошуку [51, с. 185].

Підготовка майбутніх педагогів у зарубіжних країнах має специфічні особливості та відмінності, притаманні цим країнам і пов’язані з історією становлення та розвитку педагогічної освіти. Так у США найпрестижнішим вважається Болл університет, заснований в 1899 році. У 2022 р. в університеті навчалося 15 тис. 689 студентів. Конкурс склав 20 осіб на одну вакансію. Тобто, зі ста абітурієнтів були прийнято на навчання лише п’ятеро.

У процесі підготовки крім лекцій і семінарів практикуються нетрадиційні методи і форми навчання:

- Моделювання педагогічних ситуацій;
- Рольові та ділові ігри;
- мікровикладання [5].

Застосовуючи технологію моделювання і використовуючи рольові та ділові ігри, майбутні вчителі зображують шкільний клас. Мікровикладання як форма організації навчального процесу означає створення маломасштабної ситуації з усіма компонентами навчання. Наприклад, студенти дають 10-15-хвилинні уроки для невеликих груп учнів. Ці уроки записують на відеокамеру, після чого їх переглядають і обговорюють.

Така нестандартна модель організації навчального процесу заохочує студентів приймати більш активну участь у пізнавальній діяльності, розвиває ініціативність, самостійність, формує власну професійну позицію. Важливою частиною педагогічного освіти є педагогічна практика і стажування. В університетах на педагогічну практику приділяється 4-5 тижнів. У педагогічних колежах вона передбачена на всіх курсах.

У програму педагогічної практики входять:

- здійснення спостереження за ходом навчально-виховного процесу;
- аналіз викладацької діяльності;
- самостійне проведення уроків (від одного до кількох).

Керівництво педагогічною практикою здійснюють спеціально підготовлені педагоги.

У Великій Британії педагогічні коледжі в основному не мають єдиного навчального плану, традиційно до навчального плану трирічного педагогічного коледжу входять:

- курс з основного предмету;
- професійний курс;
- педагогічний курс;
- практика в школі.

Особливо пильна увага приділяється головним навчальним дисциплінам, які в майбутньому стане викладати педагог. На їх вивчення приділяється до 25 % навчальних годин). Понад 40 % навчальних годин приділяється професійному курсу, який вивчається впродовж одного-двох років. Як правило, професійний курс включає дисципліни загально-академічного профілю (до семи-восьми дисциплін):

- англійська мова;
- математика;
- географія;
- історія [25].

На вивчення педагогічних дисциплін відводиться приблизно 1/4 загального навчального часу, що становить 450-480 годин. Основою педагогічної підготовки є «Курс з виховання та освіти». До нього входить:

- філософія;
- психологія;
- соціологія;
- розділи з методики навчання;
- історія педагогіки;
- курс школознавства.

Педагогічні курси перероблюються у зв'язку з переглядом багатьох положень цієї науки англійськими педагогами теоретиками, котрі вважають, що курс педагогіки необхідно поширити та поглибити. Зокрема, пропонується

зробити акцент на вивченні шкільних програм та навчальних планів у період початкової підготовки вчителя.

Основними видами навчальних занять залишаються традиційні лекції і семінари, але останнім часом у процесі навчання частіше застосовуються технічні засоби, рольові ігри, мікровикладання (так само, як і в США).

Традиційно важливими є заняття студентів з персонально закріпленими за ними викладачами (тьюторами). Такі заняття створюють міцний контакт між студентами й викладачами. Викладач виступає не тільки передавачем знань, але й вчить свого підопічного самостійно діяти і мислити, виконуючи також функції фасилітатора (наставника і помічника).

Педагогічну практику в школі студенти звичайно проходять впродовж 12-14 тижнів. Вона складається зі спостережень за педагогічним процесом і кількох уроків під керівництвом досвідченого викладача. По закінченні педагогічного коледжу студенти проходять річне стажування за місцем роботи для завершення процесу отримання педагогічної освіти.

У Німеччині педагогічна освіта представляє грамотно налагоджену освітню галузь. Майбутніх педагогів готують університети, педагогічні інститути, вищі педагогічні, технічні, спортивні, музичні школи, академії мистецтв. Кадри шкільної адміністрації та інспекції навчаються у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників (інститутах, центрах) [5].

Принциповою характеристикою німецької педагогічної освіти є доволі гармонійне поєднання теоретичної та практичної підготовки. Цього принципу дотримуються і за умов зосередження підготовки педагогічних працівників в університетах. У німецькій педагогічній освіті, так само як і в британській, можна виділити два етапи.

Перший етап педагогічної освіти має академічну спрямованість і завершується складанням першого державного екзамену. Друга фаза освіти – практична передбачає трирічне стажування під керівництвом досвідченого педагога-ментора з одночасним відвідуванням семінарів і завершується другим, учительським, «педагогічним» екзаменом. Можна зробити висновок, що

теоретична педагогічна освіта у закладах вищої освіти в Німеччині більш спеціалізована й прикладна, ніж у педагогічних вишах США та Великої Британії, і відображає своєрідний німецький прагматизм у підготовці фахівців [13].

В Японії майбутніх педагогів готують на відповідних факультетах університетів, у педагогічних університетах (термін навчання складає не менш чотирьох років), а також дворічних спеціальних відділеннях молодших коледжів.

Програми включають педагогічний і спеціальний цикли, їхній зміст залежно від навчального закладу є варіативним, однак зберігаються й загальні риси. Педагогічний курс складається з обов'язкового та елективного навчання. Стандарт педагогічного курсу включає наступні дисципліни і види діяльності:

- основи педагогіки (психологія навчання і розвитку, управління освітою, методи і технічні засоби навчання);
- зміст і методика навчання (вивчаються предмети з програм тих ступенів школи, де буде працювати майбутній учитель);
- проблеми морального виховання;
- курси за інтересами, що виходять за межі обов'язкової програми педагогічної освіти (філософія виховання, історія педагогіки, порівняльна педагогіка, соціальна педагогіка, школознавство;
- питання управління школою і професійної орієнтації;
- педагогічна практика (від двох до шести тижнів) у базових школах при педагогічних вишах [13].

Як ми бачимо, система підготовки вчителів у зарубіжних країнах відрізняється, але вона, перш за все, практично спрямована і передбачає формування професійних компетентностей засобом використання активних форм і методів навчання, особистісно орієнтованих педагогічних технологій.

2.2. Підготовка майбутніх педагогів до роботи в умовах децентралізованої системи освіти (на прикладі кафедри педагогіки Криворізького державного педагогічного університету)

На кафедрі педагогіки Криворізького державного педагогічного університету розроблена система теоретичної підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах ринково-децентралізованої системи освіти, яка передбачає формування відповідних компетентностей при вивченні таких навчальних дисциплін:

1. Сучасні освітні парадигми та методологія педагогічних досліджень.
2. Державна освітня політика України.
3. Історія освітньо-виховних систем.
4. Історія педагогіки.

При вивченні навчальної дисципліни «Історія педагогіки» звертає увагу тема «Братські школи в Україні, Острозька та Києво-Могилянська академії (16-18 ст.)», яка розкриває суспільно-політичну ситуацію в Україні після Люблінської і Берестейської уній: діяльність єзуїтів, покатоличення й ополячення українців, утиски православної церкви, закріпачення селян. Висвітлюється просвітницька діяльність братств і відкриття Львівської братської школи, дається аналіз її статуту – «Порядок шкільний» [46].

Також у цій темі вивчаються питання:

- відкриття Острозької академії;
- коло навчальних дисциплін і викладацький склад академії;
- просвітницька діяльність князя Костянтина Острозького;
- науково-педагогічні доробки Герасима Смотрицького;
- поширення друкарської справи: Іван Федоров;
- історія створення Києво-Могилянської академії;
- просвітницька діяльність Петра Могили;
- меценатство гетьмана Івана Мазепи (Додаток А).

Тема «Педагогічні ідеї та інновації в освіті в постіндустріальний період» розглядає загальну характеристику постіндустріального періоду, поняття педагогічної інновації, особистісно орієнтовані теорії вальдорфської педагогіки Р. Штайнера і «школа успіху і радості» С. Френе. Характеризується фінська модель освіти, визначаються пріоритети американської системи освіти. Досліджується вплив комп'ютерного навчання та інформаційних технологій на розвиток сучасної шкільної освіти в зарубіжних країнах [46].

При вивченні навчальної дисципліни «Державна освітня політика України» [44] у першому блоці «Державна освітня політика: загальні основи» привертає увагу тема «Сутність феномену «державна освітня політика». Тут надається визначення сутності феномену «державна освітня політика», вивчаються його атрибути та основні характеристики (адміністративні повноваження, компетенція держави, послідовність прийняття рішень, відповідальність перед громадянами). Відмінність між політикою, управлінням та адмініструванням.

У темі «Закономірності та принципи державної освітньої політики України» розглядаються державні пріоритети освітньої політики, ідеологічні та моральні засади державної освітньої політики (особливості консервативної та ліберальної освітньої політики).

Тема «Суб'єкти державної освітньої політики: зміна стратегії управління освітою в умовах децентралізації» безпосередньо звертає увагу на характеристики суб'єктів державної освітньої політики, їх завдання та функції [44]. Особливу увагу надається переходу від адміністративної моделі управління системою української освіти до ринкової та децентралізованої з використанням досвіду передових країн і ретроспективного аналізу вітчизняних наробок (Додаток Б).

У темі «Процес творення державної освітньої політики» вивчаються цикли освітньої політики, компоненти освітньої політики та її рівні; контекст освітньої політики. Досліджуються особливості впровадження державної

освітньої політики, структурні моделі документів освітньої політики (моделі Я. Герчинського, Е. Янга та Л. Куінн) [44].

У другому блоці «Індикатори державної освітньої політики» тема «Законодавча база державної освітньої політики України» аналізує законодавчої бази державної освітньої політики України, прийняття законів прямої дії, які регулюють відносини в підсистемах освіти. Приділяється увага розробці положень, постанов, наказів інструкцій, вивчається подальший розвиток законодавства про освіту.

Тема «Соціальні та економічні індикатори освітньої політики» висвітлює питання доступу до освіти, основні джерела фінансування, статистику як один із чинників формування державної освітньої політики.

Тема «Неоліберералізм і неоконсерватизм як провідні чинники освітньої політики» розкриває:

- аналіз неоліберальної й неоконсервативної концепцій державної освітньої політики;
- тенденції формування освітньої політики в умовах орієнтації на приватні сили та підприємства, сформовані глобальним капіталом під впливом міжнаціональних корпорацій та їхніх інвесторів;
- вплив ринкового менталітету, глобалізації світової економіки на освітні процеси [44].

Тема «Проблема забезпечення якості освіти» досліджує європейські й вітчизняні еталони та індикатори (економічні, соціальні, власне освітні), інструменти моніторингу якості освіти, державне управління в освітній сфері, у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності.

Третій блок «Державна освітня політика: національний та світовий виміри» представлений темами «Державні стратегічні напрями модернізації вітчизняної освіти» і «Основні тенденції міжнародного розвитку освітньої політики», які розкривають сутність освітніх реформ, стратегії подолання конфліктів під час реформування освітньої сфери, освітні зміни та інновації.

Також увага приділяється актуальним проблемам розвитку системи освіти у світлі новітні (Додаток В) .

У навчальній дисципліні «Історія освітньо-виховних систем» найбільшу цінність представляє блок «Розвиток освітньо-виховних систем в Україні у 90-х роках 20 – на початку 21 ст.», який представлений темою «Система вищої педагогічної освіти в Україні». У межах даної теми вивчаються законодавчі акти про систему освіти [45].

Тема «Історія становлення й розвитку вищої педагогічної освіти за кордоном (США, Велика Британія, Німеччина, Франція, Фінляндія)» досліджує:

- соціально-історичні характеристики становлення й розвитку системи вищої педагогічної освіти зарубіжних країн;
- децентралізований характер керівництва вищою освітою в США (багатопрофільні університети, мультиуніверситети, акредитація вищих навчальних закладів, опікунські ради, літерна система оцінок. Тижневе навантаження студентів, вимоги до успішності, стандарти вищої педагогічної освіти);
- система вищої освіти у Великій Британії (система вчених ступенів, правила прийому абітурієнтів, педагогічний коледж, навчальні плани, форми організації навчально-виховної роботи);
- керівництво вищою освітою у Франції (дволанкова базова педагогічна освіта вчителя, бакалаврат, вимоги до викладача середньої школи);
- комісія з планування освіти в Німеччині (федеральне міністерство освіти, незначна роль або повна відсутність кафедр, факультетів, доцентури, правила вступу у вищі навчальні заклади) [45].

Тема «Проблеми модернізації вітчизняної системи вищої педагогічної освіти в контексті євроінтеграції України» розглядає ідею європейського освітнього простору, основні етапи Болонського процесу, а також Лісабонську (1997 р.), і Болонську декларації (1999 р.). Важливу роль відіграють питання про становлення європейської зони вищої освіти, необхідність активізації

європейської системи вищої освіти у світовому масштабі, утворення єдиного європейського освітнього і наукового простору.

Серед важливих питань при вивченні даної теми можна назвати:

- сприяння підвищенню привабливості й конкурентоспроможності європейського простору вищої освіти для інших регіонів світу;
- розповсюдження загальноєвропейських вимог і стандартів на докторські ступені, єдиний докторський ступінь – «доктор філософії» у відповідних сферах знання (природничі, соціогуманітарні, економічні науки);
- спрямування на розроблення додаткових модулів, курсів і навчальних планів з європейським змістом;
- вступ України до Європейського регіону вищої освіти [45].

Також окремо розглядаються гендерні аспекти теми «Розвиток вищої жіночої педагогічної освіти в Україні наприкінці 19-го – на початку 20-го століть» (Додаток Д).

Навчальна дисципліна «Сучасні освітні парадигми та методологія педагогічних досліджень» покликана сформувати у студентів правильне розуміння феномену освітньої парадигми, розкрити основні характеристики парадигмального підходу в сучасній освіті, нагальні потреби її децентралізації. У темі «Парадигмальне осмислення соціокультурної ситуації в сучасній освіті» розглядаються ідеї В. Андрущенка, Н. Дем'яненко, І. Зязюна, К. Корсака, В. Кременя, В. Лугового, В. Лутая, В. Мадзігона, Н. Ничкало, В. Огнев'юка, В. Олійника про переваги децентралізованої системи освіти [43].

Тема «Освіта у парадигмальному вимірі» розглядає поняття «педагогічна парадигма» та «парадигма освіти», критерії визначення освітніх парадигм, умови їх становлення та розвитку.

Тема «Класифікація і типологія освітніх парадигм» розглядає системоутворюючі парадигми освіти (езотерична – прагматична; гуманістична – авторитарна; культурологічна – технократична). Розглядаються моделі освіти – родинного/родового виховання; соціально-орієнтованої освіти у

межах клану/цеху (когнітивна; соціально-орієнтована, особистісно орієнтована, соціально особистісно орієнтована).

Тема «Інноваційна парадигма освіти XXI століття» пропонує ознайомитися з національними моделями сучасної інноваційної освітньої парадигми (мінливість освітніх парадигм сучасності; освіта як формування наукової картини світу; освіта як професіоналізація; освіта як формування культури розумової діяльності; освіта як підготовка до життя; концепція безперервної освіти («освіта на все життя» та «освіта впродовж життя») [43].

Також розглядається концептуальна модель індивідуальності педагога (вчителя Нової української школи), вимоги до підготовки педагога, здатного до інноваційної освітньої діяльності.

Тема «Історія розвитку і впровадження інноваційних педагогічних технологій» спрямовує зусилля студентів на розгляд технології саморозвитку Марії Монтессорі. Вальдорфської педагогіка Рудольфа Штайнера, «школи успіху і радості» Селестена Френе, прагматичної педагогіки Джона Дьюї [43].

Розглянута нами система підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах ринково-децентралізованої системи освіти відрізняється теоретичною обґрунтованістю її компонентів, системним підходом до викладу навчального матеріалу, активним використанням міждисциплінарних зв’язків і практичним розмаїттям форм, методів і прийомів навчальної роботи.

Висновки до другого розділу

Готовність майбутнього педагога до роботи в умовах ринково-децентралізованої системи освіти – це складна динамічна структура, яка охоплює такі компоненти:

- мотиваційний компонент (усвідомлення значущості поставлених завдань, позитивний настрій на діяльність, гнучкість мислення, креативність, творчість);
- когнітивний компонент (володіння системою теоретичних і практичних знань про сутність, зміст, завдання роботи в нових умовах);

- діяльнісний компонент (наявність у майбутнього педагога сформованих умінь і навичок інноваційної професійно-педагогічної діяльності);

особистісний компонент (формулювання й усвідомлення цілей, мотивів.

На професійне становлення майбутнього фахівця впливають також фактори:

- вивчення світового педагогічного досвіду, налагодження контактів з міжнародними організаціями;
- проведення спільних міжнародних заходів та проектів з проблем формування професійно-педагогічної компетентності;
- використання творчого потенціалу учителів-практиків, науковців, бізнес-структур, громадських об'єднань в удосконаленні навчально-виховного процесу.

Вивчення, узагальнення і впровадження зарубіжного досвіду щодо функціонування ринково-децентралізованої моделі освіти вимагає від українських фахівців розробки ефективних механізмів реалізації педагогічних інновацій. Розроблена й затверджена у 2016 р. Концепція Нової української школи передбачає впровадження принципово нових підходів до реформування української системи освіти. Формула Нової української школи складається з дев'яти ключових компонентів, які представляють собою напрямки її модернізації.

На думку українських дослідників, для того, щоб сформувати компетентності, необхідні для роботи в умовах ринково-децентралізованої системи освіти, майбутньому вчителю НУШ необхідно володіти такими якостями як:

- Організаторські здібності – вміння працювати з колективом здобувачів освіти. Педагог повинен вміти організовувати себе, вихованців для різних видів діяльності. У освітньому процесі встановлюються не лише парні стосунки: «викладач-студент,» «вчитель-учень», а й стосунки між викладачем (учителем) та студентами (учнівським колективом). Вміння організовувати колектив, працювати з ним – це, з одного боку, запорука

успіху навчально-виховної роботи, а з іншого – підготовка студентів (учнів) до активної діяльності в умовах співіснування у соціальних колективах дорослих;

- Всебічний розвиток. Учнівська молодь схильна до активного пізнання оточуючої дійсності, бажає на безліч питань отримати відповіді. Тому, окрім глибоких знань у межах своєї навчальної дисципліни, педагог має володіти певним рівнем знань з різноманітних галузей. А це вимагає працездатності та вимогливості до себе;
- Оптимізм, любов до життя, чуйність, гуманне ставлення до людей. Педагогічна праця спрямована на створення найбільших цінностей на землі – скарбів розуму і душі;
- Творчий склад мислення. Педагогу необхідно постійно перебувати у творчому пошуку.

Серед десяти ключових компетентностей Нової української школи особливу увагу набувають «ініціативність і підприємливість», які передбачають наявність таких умінь:

- генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави;
- вміння раціонально вести себе як споживач;
- ефективно використовувати індивідуальні заощадження;
- приймати доцільні рішення у сфері зайнятості та фінансів.

Також принципово важливими компетентностями є «уміння вчитися впродовж життя», що включає:

- здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок;
- грамотну організацію власного навчального процесу, шляхом ефективного використання ресурсів та інформаційних технологій;

- вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію;
- об’єктивно оцінювати власні результати навчання.

Система підготовки майбутніх педагогів на кафедрі педагогіки Криворізького державного педагогічного університету відрізняється грамотною побудовою навчального процесу, системним підходом до викладання навчальних дисциплін і активним використанням міждисциплінарних зв’язків.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження магістерської роботи засвідчили досягнення її мети і реалізацію поставлених завдань, що дозволяє в якості узагальнення зробити такі висновки:

1) Поняття «децентралізація» розуміється як система управління, яка передбачає перехід частини функцій центральної влади до органів самоуправління. Вона представляє собою передачу прав на прийняття рішень органам, які не перебувають в ієрархічному підпорядкуванні центральним органам влади і які обираються зацікавленими громадянами.

У галузі освіти децентралізація, в першу чергу, спрямована на передачу частини центральних функцій в управлінні освітою місцевим територіальним громадам. Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Ринкова система освіти створює умови для максимальної відповідності освіти ринкам праці, що відповідає інтересам суспільства і держави. Адаптація освіти до нинішньої ринкової економіки, світових процесів глобалізації вимагає особливих зусиль, пов’язаних із переходом від властивих адміністративній економіці способу мислення і знань до демократичної системи грамотного розподілу освітніх функцій.

Підготовка майбутніх педагогів до роботи в умовах ринково-децентралізованої системи освіти передбачає формування готовності до виконання своїх професійних функцій. Поняття «готовність» відображає певний стан особистості, що забезпечує її залучення у підготовку і реалізацію кожного етапу педагогічної діяльності. Вона (готовність), як складна динамічна структура, включає такі компоненти: мотиваційний, орієнтаційний,операційний, вольовий та оцінний.

Термін «підготовка», трактується як процес, який приводить до готовності, визначається у сучасній українській мові як запас знань, навичок, досвід, набутий у процесі навчання чи практичної діяльності.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності розглядається як інтегративна якість особистості, що є результатом інноваційної підготовки та характеризується сформованістю в особистості майбутнього педагога компетентностей мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, технологічної грамотності, здатності до творчості та рефлексії.

Поняття «компетентність» у науково-педагогічній літературі розкривається як динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність фахівця успішно провадити професійну діяльність.

2) Аналіз державної освітньої політики на прикладі Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), Указу Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр., Законів України «Про вищу освіту» (2014 р.) і «Про освіту» (2017 р.), концепції Нової української школи і «Стратегії розвитку освіти і науки до 2030 року» переконливо доводить прагнення України побудувати систему освіти за кращими європейськими зразками в напрямку подальшого розвитку демократичних перетворень, створення успішної освіти в нових ринково-децентралізованих умовах.

Громадське самоврядування в закладі освіти – це право учасників освітнього процесу колективно вирішувати питання організації та забезпечення освітнього процесу, захист їхніх прав та інтересів, організації дозвілля та оздоровлення, брати участь у громадському нагляді та в управлінні закладом освіти. Передача освітніх завдань місцевому самоврядуванню ґрунтується на переконанні, що члени таких місцевих громад – це платники податків, батьки, педагоги, вихователі, викладачі, краще розуміють освітні потреби дітей у місцевих спільнотах і школах.

3) Готовність майбутнього педагога до роботи в умовах ринково-децентралізованої системи освіти – це складна динамічна структура, яка охоплює такі компоненти: мотиваційний (позитивний настрій на фахову діяльність, гнучкість мислення, креативність, творчість); когнітивний (володіння системою теоретичних і практичних знань про сутність, зміст, завдання роботи в нових умовах); діяльнісний (наявність у майбутнього педагога сформованих умінь і навичок інноваційної професійно-педагогічної діяльності); особистісний (формулювання й усвідомлення цілей, мотивів).

Вивчення, узагальнення і впровадження зарубіжного досвіду щодо функціонування ринково-децентралізованої моделі освіти вимагає від українських фахівців розробки ефективних механізмів реалізації педагогічних інновацій. Ми вважаємо, що серед зарубіжних країн нам найбільше підходить польський досвід модернізації освітньої галузі.

4) На думку українських дослідників, для того, щоб успішно працювати в умовах ринково-децентралізованої системи освіти, майбутньому педагогу необхідно володіти такими професійними якостями: організаторськими здібностями (вміння працювати з колективом здобувачів освіти); всебічним розвитком (педагог має володіти певним рівнем знань з різноманітних галузей); педагогічним оптимізмом (любов до життя, чуйність, гуманне ставлення до людей); творчим складом мислення (педагогу необхідно постійно перебувати у творчому пошуку).

Серед десяти ключових компетентностей Нової української школи особливу увагу набувають «ініціативність і підприємливість», які передбачають наявність таких умінь: генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави; вміння раціонально вести себе як споживач; ефективно використовувати індивідуальні заощадження; приймати доцільні рішення у сфері зайнятості та фінансів.

Також принципово важливими компетентностями є «уміння вчитися впродовж життя», що включає:

- здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок;
- грамотну організацію навчально-виховного процесу, шляхом ефективного використання ресурсів та інформаційних технологій;
- вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, грамотно розробляти свою освітньо-професійну траєкторію;
- об’єктивно оцінювати власні результати навчання.

Розглянута і проаналізована нами система підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах ринково-децентралізованої системи освіти (на прикладі кафедри педагогіки Криворізького державного педагогічного університету) відрізняється концептуальною виваженістю, теоретичним обґрунтуванням її компонентів, системним підходом до викладу навчального матеріалу, активним використанням міждисциплінарних зв’язків і методичним розмаїттям форм, методів і прийомів навчальної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. Філософія освіти XXI століття: пошук пріоритетів. *Філософія освіти*. 2005. № 5. С. 5-17.
2. Бережна П.А. Польський досвід реформ у галузі освіти. *Педагогічне Криворіжжя : педагогічний альманах : збірник науково-методичних праць*. Кривий Ріг : КДПУ. 2023. Вип. 8. С. ?-?.
3. Бочаров С.В. Модернізація польської системи освіти на рубежі XX – XXI століть. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/32885/04-Bocharov.pdf?sequence=1.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і гол. ред. Т.В. Бусел. Київ. Ірпінь, 2004. 1140 с.
5. Вітвицька С.С. Практикум з педагогіки вищої школи : Навчальний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ. Центр навчальної літератури, 2005. 396 с.
6. Волкова Н.В. Місцеве самоврядування як суб'єкт управління освітою : кластер ний підхід монографія. Дніпропетровськ. 2014. 204 с.
7. Гербст М., Герчинський Я. Децентралізація освіти у Польщі: Досвід 25 років. Варшава: Інститут Освітніх Досліджень, 2015. 24 с.
8. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ. Либідь, 1997. 376 с.
9. Гриневич Л. Концептуальні ідеї реформи «Нова українська школа» у світлі української педагогічної думки. URL: https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/631/605.
10. Д'юї Д. Досвід і освіта. Львів. Кальварія, 2003. 84 с.
11. Денисенко В. Педагогічні засади давніх братських шкіл. *Пам'ять століть*. 2006. № 1. С. 42-52.
12. Децентралізація системи освіти в Харківській області: опорні школи. URL: https://od.org.ua/uk/децентрализация-системы-образования/.
13. Енциклопедія освіти / Академ. пед. наук України ; гол. ред. В.Г. Кремень. Київ. Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

14. Закон України «Про вищу освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text.
15. Закон України «Про місцеве самоврядування». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text.
16. Закон України «Про освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text.
17. Зязюн І.А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти. URL: http://eprints.zu.edu.ua/853/1/05ziasno.pdf.
18. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі ; колективна монографія / За заг. редакцією Г.Л. Єфремової. Суми. Вид-во СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2020. 444 с.
19. Каленський А.А. Критерії готовності педагогічних працівників до стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/187724114.pdf.
20. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text.
21. Конституція Української Народної республіки. (Статут про державний устрій, права і вільності УНР). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18#Text.
22. Красняков Є. Освітня політика як інструмент впливу держави на систему освіти. Шлях освіти. 2006. № 4. С. 11-14.
23. Кристопчук Т.Є. Особливості децентралізації управління освітою: досвід європейських країн. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua.>cgi-bin>cgirbis_64.
24. Кулик І. Підготовка майбутніх учителів історії до інноваційної діяльності в контексті інтеграції України в європейський освітній простір. URL: http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/3703/1.
25. Марусіна О.С. Трансформація моделей державного управління вищою освітою як базова засада забезпечення якісної освітньої та професійної підготовки сучасного фахівця. URL:

http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/7776/1/ilovepdf_com-273-282.pdf.

26. Маслак Н.Г., Коблянська І.І. Орієнтири розвитку системи освіти України з урахуванням досвіду США. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5075.
27. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ. Педагогічна думка, 2016. 448 с.
28. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр. URL: http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf.
29. Ніколаєнко С.М. Стратегія розвитку освіти України : початок XXI століття. Київ. Знання, 2006. 253 с.
30. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf.
31. Нові підходи до управління освітнім закладом в умовах реформування освіти: методичний посібник для керівників закладів загальної середньої освіти / уклад. : Л. М. Михайлова, Л. М. Савенко, В. С. Стасюк. Харків. «Друкарня Мадрид», 2018. 98 с.
32. Освіта в Україні : виклики та перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2020/metod-zbirka-osvita-ta-covid-2020.pdf.
33. Освітяни України, Польщі та Австрії обговорили питання управління комплексною системою освіти. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/248613096.
34. Особливості управління централізованою та децентралізованою системами освіти. URL: http://um.co.ua/10/10-13/10-135464.html.
35. Падалка О.С, Каленюк І.С. Економіка освіти та управління : посібник. Київ. Педагогічна думка, 2012. 184 с.

36. Поступна О.В. Моделі управління вищою освітою. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/9693/1/Поступна%20О.%20В.%20Моделі%20управління%20вищою%20освітою%20.pdf.
37. Потапенко О. Б. Державно-громадський характер управління освітою в історичній ретроспективі: періоди та їх характеристика. *Освітній менеджмент: проблеми теорії та практики : Монографія* / Колектив авторів; за ред. Т. О. Дороніної. Кривий Ріг. ТОВ ВНП «Інтерсервіс». 2014. С. 121-138.
38. Потапенко О., Іванова В. З історії розвитку теорії управління освітою. *Управління інноваційним розвитком територій : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю*, м. Дніпропетровськ, 30 жвтня – 30 листопада 2015 р. / за заг. ред. Ю.П. Шарова. Дніпропетровськ. ДРІДУ НАДУ, 2015. С. 205-208
39. Про державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п#Text.
40. Про національну доктрину розвитку освіти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text.
41. Рибак О. Формування готовності майбутніх учителів до впровадження технологій інтерактивного навчання у професійній діяльності. URL: http://www.od.kubg/edu.ua>article.download.
42. Сисоєва С.О. Роль Освіти в сучасному світі. URL: https://lib.iitta.gov.ua/711946/1/rol-osv.sys.pdf.pdf.
43. Система управління електронними навчальними курсами. Криворізький державний педагогічний університет. Сучасні освітні парадигми та методологія педагогічних досліджень. URL: https://moodle.kdpu.edu.ua/course/view.php?id=297.
44. Система управління електронними навчальними курсами. Криворізький державний педагогічний університет. Державна освітня політика України. URL: https://moodle.kdpu.edu.ua/course/view.php?id=4194.

45. Система управління електронними навчальними курсами. Криворізький державний педагогічний університет. Історія освітньо-виховних систем. URL: https://moodle.kdpu.edu.ua/course/view.php?id=8542.
46. Система управління електронними навчальними курсами. Криворізький державний педагогічний університет. Історія педагогіки. URL: https://moodle.kdpu.edu.ua/course/view.php?id=4418.
47. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022 – 2032 роки. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/opublikovano-strategiyu-rozvitku-vishoyi-osviti-v-ukrayini-na-2022-2032-roki.
48. Стратегія розвитку освіти і науки до 2030 року. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3770487-strategia-rozvitku-osviti-i-nauki-do-2030-roku-koli-i-cogo-ocikuvati.html.
49. Супрун В.В. Механізм формування ефективної системи управління в освіті України на основі європейського досвіду. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/12_41_2020/social/Bulletin_12_41_Social_and_behavioral_sciences_Suprun.pdf.
50. Сучасний психолого-педагогічний словник / авт. кол. за заг. ред. О.І. Шапран. Переяслав-Хмельницький. 2016. 473 с.
51. Теорії та технології інноваційного розвитку професійної підготовки майбутнього вчителя в контексті концепції «Нова українська школа» : монографія / за заг. ред. А.А. Сбруєвої. Суми. 2021. 492 с.
52. Толканець О.С. Менеджмент освіти в політиці формування європейської освітньої стратегії. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/38254/1/МЕНЕДЖМЕНТ%20ОСВІТИ%20В%20ПОЛІТИЦІ.pdf.
53. Трансформаційні процеси у шкільній освіті країн Європейського Союзу та США: монографія / [А.П. Джурило, О.З. Глушко, О.І. Локшина та ін.]. Київ. ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 192 с.
54. Тупичак Л. Особливості децентралізації управління освітньою системою як шлях до модернізації вищої освіти в Україні. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1154696.pdf.

55. Управління системою освіти територіальних громад : досвід країн Вишеградської четвірки для України : методичний посібник із збіркою кращих практик. Вінниця. ТОВ «Твори», 2018. 120 с.
56. Хоменко В.В. Проблеми та виклики централізованого та децентралізованого управління освітою в територіальних громадах. URL: http://academy-vision.org>article>download.
57. Хомерікі О.А Комерціалізація освіти: світовий досвід і український контекст. URL: https://grani.org.ua>journal>article>download.

ДОДАТКИ

Додаток А

Навчальна дисципліна: «Історія педагогіки»

Практичне заняття: «Братські школи в Україні у 16-17 ст. Острозька та Києво-Могилянська академії»

Блок інформаційних питань

1. Розробка ідеї української національної школи в працях полемістів 16-17 ст.: Герасим Смотрицький, Іван Вишенський, Стефан і Лаврентій Зизанії, Іван Борецький.
2. Братські школи в Україні. Статут Львівської братської школи «Порядок шкільний».
3. Острозька академія.
4. Києво-Могилянська академія. Просвітницька діяльність Петра Могили.

Блок проблемних завдань

1. Як Польщі вдалося за одне покоління перетягти на свій бік (ополячити) українську еліту (магнатів і більшу частину середньої шляхти)?
2. Чому українські полеміст прийшли до висновку про необхідність створення мережі православних шкіл?
3. Які навчальні предмети входили до складу «семи вільних наук»?
4. Доведіть, що Острозька академія дійсно мала академічний статус, використовуючи такі критерії:

- мета закладу;
- його устрій та організація;
- склад викладачів;
- коло навчальних дисциплін;
- рівень їх викладання;
- причетність викладачів до науково-дослідницької роботи;
- оцінка роботи закладу.

5. Назвіть видатних українців, які вчилися в Острозькій академії.

6. Який рік вважають датою заснування Києво-Могилянської академії. Свою відповідь обґрунтуйте.

Завдання для перевірки якості знань

1. Братська школа, яка була першою відкрита в Україні.

а) Острозька;

б) Київська;

в) Львівська.

2. Першим ректором Острозької академії був:

а) К. Острозький;

б) Г. Смотрицький;

в) І. Федоров.

3. Головний елемент культури і народності українського суспільства на рубежі 16-17 ст.:

а) українська мова;

б) православ'я;

в) мистецтво;

г) наука.

4. Києво-Могилянська академія мала таку систему організації:

а) поділялася на факультети;

б) мала розподіл на молодших і старших студентів;

в) мала вісім класів;

г) усі відповіді вірні.

5. Курс навчання у Києво-Могилянській академії тривав:

а) 5 років;

б) 8 років;

в) 12 років.

6. Виборними посадами у Києво-Могилянській академії були:

а) ректор, префект, суперінтендант;

б) ректор;

в) ректор, суперінтендант, учителі;

г) усі відповіді вірні.

7. Жанр написання творів просвітителями 16-17 ст., в яких вони захищали природні права українського народу:

а) схоластичний;

б) полемічний;

в) проблемний;

г) діалогічний.

Додаток Б

Навчальна дисципліна: «Державна освітня політика України»

Практичне заняття: «Суб'єкти державної освітньої політики: зміна стратегії управління освітою в умовах децентралізації»

Блок інформаційних питань

1. Визначення поняття «суб'єкти державної освітньої політики».
2. Державні органи регулювання освітнього процесу.
3. Міжнародні органи й установи, які здійснюють освітню політику на світовому рівні.
4. Стратегії управління освітою в умовах децентралізації.

Блок проблемних завдань

1. Доведіть залежність державної освітньої політики від суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку суспільства.
2. Проаналізуйте принципи державної освітньої політики України.
3. Обґрунтуйте ідеологічні та моральні засади державної освітньої політики країни.
4. Порівняйте моделі управління освітою в країнах Західної Європи та США (Велика Британія, Німеччина, Франція, США).
5. Порівняйте структурні моделі документів освітньої політики (модель Я. Герчинського, моделі Е. Янга та Л. Куінн).

Додаток В

Навчальна дисципліна: «Державна освітня політика України»

Практичне заняття: «Державні стратегічні напрями модернізації освіти і науки»

Блок інформаційних питань

1. Сутність освітніх реформ: напрями модернізації вітчизняної освіти.
2. Стратегії подолання конфліктів під час реформування освітньої сфери.
3. Освітні зміни та інновації: стратегія і тактика реформ.
4. Перспективні напрями модернізації освітньої політики Європейського Союзу та їхній вплив на реформування української освіти.

Блок проблемних завдань

1. Визначте специфіку формування державної освітньої політики України в умовах глобалізації.
2. Дайте визначення понять «глобалізація» і «модернізація» освіти.
3. Обґрунтуйте доцільність вступу України до Болонського процесу.
4. Розкрийте проблему забезпечення мобільності студентів і викладачів у Європейській зоні вищої освіти.
5. Здійсніть ретроспективний логіко-системний аналіз стратегій подолання конфліктів під час реформування освітньої сфери.
6. Складіть анотацію на працю «Баланс інституційних змін. Польська освіта в перехідний період».

Додаток Г

Навчальна дисципліна: «Державна освітня політика України»

Завдання для контролю, самоконтролю знань та дискусії

1. На основі аналізу науково-педагогічної літератури обґрунтуйте поняття «державна освітня політика».
2. Доведіть залежність державної освітньої політики від суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку суспільства.
3. Проаналізуйте принципи державної освітньої політики України.
4. Обґрунтуйте ідеологічні та моральні засади державної освітньої політики країни.
5. Порівняйте структурні моделі документів освітньої політики (модель Я. Герчинського, моделі Е. Янга та Л. Куінн).
6. Проаналізуйте історичний розвиток державної освітньої політики України у 20-му столітті.
7. Дайте визначення понять «глобалізація» і «модернізація» освіти.
8. Здійсніть порівняльний аналіз неоліберальної та неоконсервативної концепцій модернізації державної освітньої політики.
9. Схарактеризуйте основні напрями освітніх реформ у країнах Східної та Західної Європи та США.
10. Здійсніть ретроспективний логіко-системний аналіз стратегій подолання конфліктів під час реформування освітньої сфери.
11. На основі аналізу науково-педагогічної літератури визначте зміст поняття «якість освіти».
12. Визначте специфіку формування державної освітньої політики України в умовах глобалізації.
13. Виявіть загальне й особливе в європейських і вітчизняних еталонах державної освітньої політики.
14. Обґрунтуйте доцільність вступу України до Болонського процесу.
15. Розкрийте проблему забезпечення мобільності студентів і викладачів у Європейській зоні вищої освіти.

Додаток Д

Навчальна дисципліна: «Історія освітньо-виховних систем»

Практичне заняття: «Розвиток вищої жіночої педагогічної освіти в Україні наприкінці 19-го – на початку 20-го століть»

Блок інформаційних питань

1. Вищі жіночі педагогічні курси
- «Положення про вищі жіночі курси у Києві» (1878 р.);
- організація навчання і кого навчальних дисциплін.
2. Педагогічна діяльність і погляди Христини Алчевської
3. Київський Фребелівський педагогічний інститут (1907 – 1920 рр.)
- організація навчально-виховного процесу;
- цикли навчальних дисциплін;
- практична підготовка: педагогічна практика в притулках, дитячих садках і школах;
- роль закладу в розвитку вищої жіночої педагогічної освіти в Україні
4. Біографія і педагогічна діяльність Софії Русової
5. Педагогічні погляди С. Русової (книга «Дошкільне виховання», стаття «Нова школа»)

Блок проблемних питань

1. Які суспільно-політичні події зумовили розвиток вищої жіночої педагогічної освіти?
2. У чому проявлялася дискримінація жінок в галузі освіти?
3. Які навчальні дисципліни вивчалися на вищих жіночих педагогічних курсах.
4. Оцініть значення вищих жіночих педагогічних курсів у становленні вищої жіночої педагогічної освіти в Україні.
5. Які педагогічні новації розробила і впровадила Христина Алчевська?
6. Як ви оцінюєте роль Київського Фребелівського інституту в розвитку вищої жіночої педагогічної освіти в Україні?
7. Назвіть найбільш вагомі педагогічні досягнення Софії Русової.